

Aino Piippo

MAATILOJEN TALOUSVAIKEUDET
Työkalu maidontuotantotilan kassavirran hallintaan

MAATILOJEN TALOUSVAIKEUDET
Työkalu maidontuotantotilan kassavirran hallintaan

Aino Piippo
Opinnäytetyö
Syksy 2011
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma, yritystoiminta

Tekijä: Aino Piippo

Opinnäytetyön nimi: MAATILOJEN TALOUSVAIKEUDET

Työkalu maidontuotantotilan kassavirran hallintaan

Työn ohjaajat: Päivi Lamminen, Matti Tyhtilä Osuuspankki

Työn valmistusluku ja -vuosi: Syksy 2011

Sivumäärä: 59

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella maatalojen talousvaikeuksia, niihin johtaneita syitä ja talousvaikeuksien syntymisprosessia. Lisäksi perehdyttiin maatilan taloudenhallintaan, jonka tehtävänä on tuottaa tietoa maatilayrityksen taloudesta toiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen sekä kannattavuuden ja tuottavuuden seurantaan.

Maatalojen talousvaikeuksien tärkeimpinä syinä voidaan mainita maatalouden rakennemuutos ja heikko kannattavuus, pellon, tuotantorakennusten ja kiintiöinvestointien korkeat hinnat, sukupolvenvaihdoiksi toteuttamisen epäonnistuminen, erilaiset kriisitilanteet ja yrittäjän jaksaminen. Talousvaikeuksien syntyminen kuvataan talouden negatiivisella syöksykierteellä, rahoituskriisillä ja maksukyvyttömyysprosessilla. Maatilayrityksen taloushallintoon liittyvistä asioista työssä esitellään maatilan terveystilannetta ja erilaisia maatilayrityksen taloudellista tilannetta kuvaavia tunnuslukuja. Lopuksi keskitytään talouden hallinnan edellyttämään suunnitteluun ja seurantaan.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö; toiminnalliselle opinnäytetyölle lopullisena tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote. Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävän tuloksena toteutettiin ymmärrettävä ja helppokäyttöinen työkalu Excel-tilukkolaskentaohjelmalla maidontuotantotilan kassavirran ja sitä kautta talouden hallintaan. Kehitystyön kohteena oleva työkalu keskittyy kuukausitasolla kassavirran mallintamiseen todellisten maksutapahtumien perusteella. Työkalun tarkoitus on osoittaa rahan tarve ja ennakoita mahdollinen rahan loppuminen. Kuukausitason kassavirtalaskelma on toteutettu suoralla menetelmällä, jossa kassavirtalaskelma johdetaan suoraan toteutuneista tuloista ja menoista. Työkalun avulla maatilayrittäjän on helppo seurata yrityksensä tulo- ja menokehitystä ja mahdollista havaita taloudellisesti kriittisimmät ajankohdat ja ennakoita rahan riittävyyttä arvuuttelun sijaan. Työkalu löytyy Oulun ammattikorkeakoulun kirjastosta. Opinnäytetyölle rinnakkainen opinnäytetyö ”Maatalojen talousvaikeudet - Mallitilan taloudellisen tilanteen kohentaminen”.

Asiasanat: maatilan talousvaikeudet, kassavirtalaskelma, kassavirran laskenta ja seuranta, maatalouden tunnusluvut

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Agricultural and rural industries, entrepreneurship

Author: Aino Piippo

Title of thesis: ECONOMIC DIFFICULTIES OF FARMS

Cash flow program in the control of the economy of the dairy farm

Supervisors: Päivi Lamminen, Matti Tyhtilä Osuuspankki

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2011

Number of pages: 59

The objective of this thesis was to examine the economic difficulties of farms as well as reasons leading to them and their birth processes. Furthermore, the thesis studied the financial management of farms the task of which is to produce information about the economy of the farm enterprise for the planning of operation, directing and follow-up of profitability and productivity.

The most important reasons for the economic difficulties of farms are structural changes of agriculture, weak profitability as well as the high value of fields, production buildings and quota investments. Also failure to carry out changes of generation, different crisis situations and the managing of the entrepreneur can be mentioned as further reasons. The materialization of economic difficulties is described with the negative spin, financial crisis and insolvency process of the economy. The thesis includes also matters related to the financial management of the farm enterprise such as the health triangle of the farm and various indicators which describe the economic situation of the farm enterprise. Finally a focus is given to the planning and follow-up measures necessary for the financial management.

This is a functional thesis because the final output is a concrete product that is easy to understand and use. The tool uses Excel –program to manage the finances and cash flow of a dairy farm. The tool concentrates on the modeling of monthly cash flow based on actual payment transactions. The purpose of the tool is to indicate the need for money and anticipate the possible ending of money. The cash flow statement on a monthly basis has been carried out with a straight method in which the cash flow statement is traced directly from arrivals and expenses which have been realized. This tool makes it is easy for the farm entrepreneur to follow the financial development of the enterprise and realize what the most critical financial times are and how to anticipate the adequacy of money more accurately.

Key words: financial difficulties of farm enterprises, cash flow calculations and follow up, business indicators of agriculture

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	8
2	MAATILOJEN TALOUSVAIKEUKSIEN SYITÄ.....	9
2.1	Maatalouden rakennemuutos.....	9
2.2	Maatalouden yleinen heikko kannattavuus.....	10
2.3	Pellon hinta.....	12
2.4	Tuotantorakennusten arvo.....	13
2.5	Kiintiöinvestointien arvo.....	14
2.6	Sukupolvenvaihdon toteuttaminen.....	15
2.7	Tuotantoeläinten sairausepidemiat ja muut kriisitilanteet.....	16
2.8	Avioliitto, avioehto ja avioero.....	17
2.9	Yrittäjän resurssit ja jaksaminen.....	18
3	MAATILAN TALOUSHALLINTO.....	20
3.1	Maatalouden kannattavuuslaskennan historiaa.....	20
3.2	Maatilayrityksen terveystilanne.....	21
3.2	Maatalouden tunnuslukuja.....	23
3.3.	Maatilan kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut.....	24
3.4	Maatilan vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut.....	26
3.5	Maatilan maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut.....	27
3.6	Rahoittajan laskemat ja seuraamat tunnusluvut.....	28
3.6.1	Suhteellinen velkaantuneisuus.....	28

	3.6.2 Lainojen takaisinmaksuaika	29
	3.6.3 Poistokelpoisen omaisuuden määrä suhteessa velkoihin	29
	3.6.4 Poistojen määrä suhteessa lainan lyhennyksiin	30
4	TALOUSVAIKEUKSIEN SYNTYMINEN	31
	4.1 Negatiivinen talouden syöksykierre – kannattavuuden, maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden heikentyminen	31
	4.2 Maksukyvyttömyysprosessi	32
5	MAATILAN TALOUDEN HALLINTA	36
	5.1 Maatilayrityksen talouden johtaminen.....	36
	5.2 Rahoituksen johtaminen	36
	5.3 Rahoituksen suunnittelu	37
	5.4 Kassavirta.....	38
	5.5 Maatilan kassavirtalaskelma.....	38
	5.6 Informaatiota kassavirtalaskelmasta	39
6	KASSAVIRTALASKENTA-OHJELMAN KEHITTÄMINEN	41
7	KASSAVIRTALASKENTA-OHJELMAN ESITTELY	42
	7.1 Maitotilin laskentataulu	42
	7.1.1 Maidonkeruutiedot.....	42
	7.1.2 Tilatiedot	43
	7.1.3 Maitotilin laskenta.....	44
	7.2 Kassavirran laskentataulu	44
	7.3 Tulos- ja tase-laskelma.....	47

7.3.1 Tulostaulu	47
7.3.2 Tasetaulu	49
7.4 Yhteenveto	51
8 POHDINTA	52
LÄHTEET	54

1 JOHDANTO

Maataloudessa meneillään oleva rakennemuutos alkoi ennen Suomen liittymistä EU:hun ja sama trendi jatkuu vaikka ei enää niin voimakkaana. Tämän seurauksena maatilojen määrä on puolittunut vuoden 1990 määrästä ja vastaavasti tilakoot ovat kaksinkertaistuneet peltoalassa mitattuna. Samaan aikaan maatalouden luottokanta on kasvanut huomattavasti, mitä selittää rakennemuutosten seuraukset: kannattavuuden alentumisesta johtuva tilakoon kasvattaminen kasvinviljely- ja lypsykarjatiloiilla, sukupolvenvaihdokset sekä erilaiset kriisitilanteet. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n ennusteen mukaan maatalouden kannattavuus heikkenee tänä vuonna alimmilleen 2000-luvulla. Näkymien synkkeneminen johtuu tuotantokustannusten noususta, esimerkiksi lannoitteet, rehut ja polttoaineet ovat kallistuneet reilusti viime vuodesta. Yhä useammat maatilat painivat jonkinasteisissa talousongelmissa ja maatiloja on ajautunut jopa konkurssiin.

Opinnäytetyössä selvitetään maatilojen talousvaikeuksia ja niihin johtaneita syitä, joista tärkeimpinä voidaan mainita maatalouden rakennemuutos ja heikko kannattavuus, pellon, tuotantorakennusten ja kiintiöinvestointien korkeat hinnat, sukupolvenvaihdoksien toteuttamisen epäonnistuminen, erilaiset kriisitilanteet ja yrittäjän jaksaminen. Lisäksi selvitetään maatilayrityksen taloushallintoon liittyviä asioita kuten maatilan terveystilannetta ja erilaisia yrityksen taloudellista tilannetta kuvaavia tunnuslukuja, joiden tehtävänä on tuottaa tietoa maatilayrityksen taloudesta toiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen sekä kannattavuuden ja tuottavuuden seurantaan. Talousvaikeuksien syntymisen teoriassa perehdytään talouden negatiiviseen syöksykierteeseen, rahoituskriisiin ja maksukyvyttömyysprosessiin. Lopuksi keskitytään talouden hallinnan edellyttämään suunnitteluun ja seurantaan.

Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävän päätavoitteena on kehittää ymmärrettävä ja helppokäyttöinen työkalu maidontuotantotilan kassavirran ja sitä kautta talouden hallintaan. Kehitystyön kohteena oleva työkalu keskittyy kuukausitasolla kassavirran mallintamiseen todellisten maksutapahtumien perusteella. Työkalun tarkoitus on osoittaa rahan tarve ja ennakoida mahdollinen rahan loppuminen. Kuukausitason kassavirtalaskelma on toteutettu suoralla menetelmällä, jossa kassavirtalaskelma johdetaan suoraan toteutuneista tuloista ja menoista. Työkalun avulla maatilayrittäjän on helppo seurata yrityksensä tulo- ja menokehitystä ja mahdollista havaita taloudellisesti kriittisimmät ajankohdat ja ennakoida rahan riittävyttä arvuuttelun sijaan.

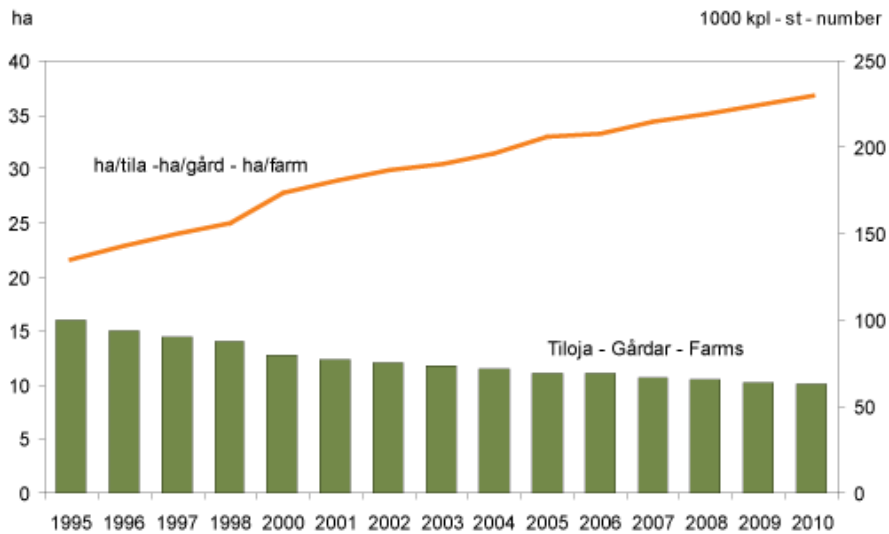
2 MAATILOJEN TALOUSVAIKEUKSIEN SYITÄ

Viimeisten vuosien aikana maatalouden luottokanta on kasvanut huomattavasti ja luotot ovat jakaantuneet epätasaisesti. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2004 lähes velattomia maatilayrityksiä oli noin 45 % ja vuonna 2007 velattomia oli lähes puolet yrityksistä. Eniten velkaantuneen osan velkamäärä taas on kasvanut huomattavasti samassa ajassa ja eniten velkaantuneella neljänneksellä tiloista oli v. 2007 noin 80 % kaikista maatalouden lainoista. Eniten velkaantuneiden velkaraja on kasvanut vuoden 2004 reilusta 150 000 eurosta vuoden 2007 yli 500 000 euroon. Velkaantumista selittää maataloudessa meneillään oleva rakennemuutos ja sen seuraukset, joita ovat mm. kannattavuuden alentumisesta johtuva tilakoon kasvattaminen kasvinviljely- ja lypsykarjatiljoilla, sukupolvenvaihdokset sekä erilaiset kriisitilanteet. (Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto 2007. Tilastokeskus, 2010, hakupäivä 6.8.2010.)

2.1 Maatalouden rakennemuutos

Maataloudessa meneillään oleva rakennemuutos on jatkunut jo pitkään. Rakennemuutos voimistui 1990-luvulla ennen Suomen liittymistä EU:hun ja on jatkunut samanlaisena koko EU-ajan. Sen seurauksena maatalojen määrä on puolittunut vuoden 1990 määrästä ja ennusteen mukaan samanlainen trendi näyttää jatkuvan. Vastaavasti tilakoot ovat kaksinkertaistuneet peltoalassa mitattuna. Tuotantosuunnittain tarkasteltuna eniten ovat vähentyneet sika- ja maitotilat, joiden lukumäärä on puolittunut. Viljatilojen lukumäärä on laskenut vain muutamia prosentteja ja muiden kuin viljanviljelyyn erikoistuneiden kasvintuotantotilojen määrä on jopa lisääntynyt 13 prosenttia. (Yrjölä & Pyykkönen 2008, 2-4.)

Maatilojen lukumäärä ja keskipeltoala vuosina 1995-2010

KUVIO 1. Maatilojen lukumäärä ja keskipeltoala vuosina 1995-2010. (Matilda maataloustilastot. Maatilojen rakenne 2010, hakupäivä 6.8.2010).

Vuonna 2009 maatiloja oli Suomessa 64 175 ja niiden keskimääräinen peltoala 36 ha kuten kuvio 1. voidaan havaita. Yli 100 hehtaarin tiloilla on Suomen kokonaispinta-alasta lähes neljännes. Yli puolella tiloista on käytössä vuokratilaa, jonka keskimääräinen ala on noin 20 ha. Peltoalaltaan suurimpia tiloja viljelevät noin 30-vuotiaat nuoret. (Matilda-maataloustilastot. Maatilojen rakenne 2010, hakupäivä 6.8.2010.)

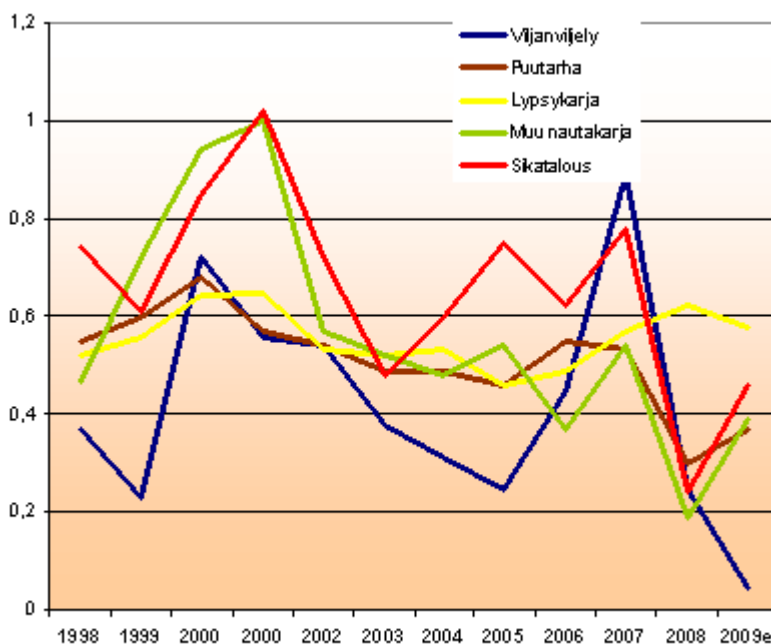
2.2 Maatalouden yleinen heikko kannattavuus

Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys on ollut negatiivinen lähes koko EU-ajan. Maataloustulo, joka kuvaa yrittäjäperheen työlle ja omalle pääomalle jäävää euromääräistä korvausta, aleni Suomen liityttyä EU:iin lähes 40 % vuoteen 1998. Tämän jälkeen maataloustulo nousi maltillisesti vuoteen 2002 saakka, jonka jälkeen se on laskenut tasaisesti lukuun ottamatta nousuvuotta 2007. Vuonna 2008 nimellishintainen maataloustulo oli EU-jäsenyysajan alimmalla tasolla. (Karhula 2010, 56.)

Maatalouden kannattavuutta koettelee mm. kustannusten nousu. Traktoreiden hinnat ovat vuodesta 2000 kohonneet noin 25 %, rehujen ja navetoiden hinnat 30–40 %, lannoitteiden hinnat noin 150 prosenttia. Keskimäärin maataloudessa käytetyt panokset ovat kallistuneet 48 prosenttia

vuodesta 2000. Myös pellon hinta on viime vuosina noussut selvästi, joskin hinnoissa on selviä alueellisia vaihteluita Etelä-Suomen 10 000 €/ha Pohjois-Suomen 1000-2000 €/ha välillä. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 23-24, hakupäivä 6.8.2010.)

Maatalouden kannattavuutta kuvataan kannattavuuskertoimella. Kannattavuuskerroin saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan yrittäjäperheen palkkavaatimuksen ja oman pääoman korkovaatimuksen summalla. MTT:n Taloustohtorin mukaan kannattavuuskertoimen arvo on vaihdellut vuosina 1998-2010 0,68 ja 0,41 välillä. (Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain, hakupäivä 6.8.2010.) Kuviossa 2. vaihtelu on selvästi nähtävissä.

KUVIO 2. Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain 1998-2008. Vuosi 2009 ennakkotietona. MTT:n kannattavuuskirjanpito. (Maatalouden kannattavuus. Luonnonvarapuntari, hakupäivä 6.8.2010).

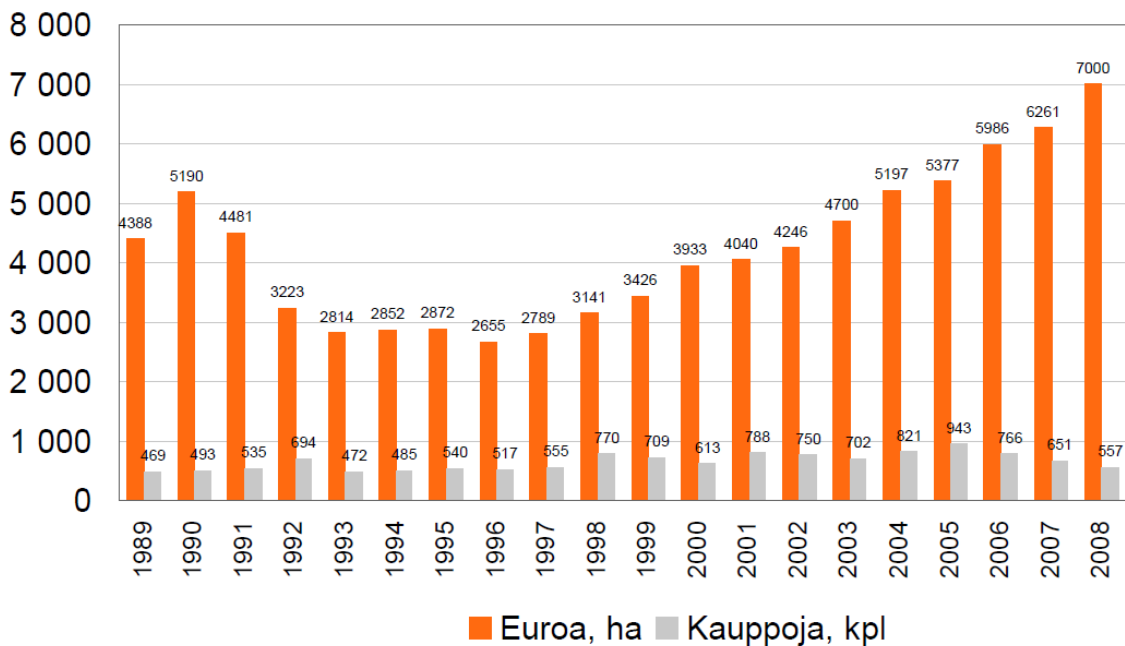
Maatalouden kannattavuuden parantamiseen ja viljelijöiden nousevaan tulokehitykseen pyrki Maa- ja metsätalousministeriön vuosille 2007-2011 asettama Maatalouden tulo- ja kannattavuustyöryhmä. Sen tehtävä oli selvittää myyntituotteiden ja tuotantopanosten markkinoiden toimivuutta, maatalouden kustannusten hallintaa, tukitoimien vaikutuksia, verotusta sekä muita tilojen kannattavuuteen vaikuttavia julkisia ja yksityisiä toimia. (Maa- ja metsätalousministeriön asettamispäätös Maatalouden tulo- ja kannattavuustyöryhmästä MMM069:00/2007, hakupäivä 6.8.2011).

Työryhmän ehdotusten pohjalta hallitus toteutti lisätuen myöntämisen velkaisille tiloille v. 2010. Työryhmän ehdotuksen mukaan maatalouden energiaverojen palautusten määrää lisätään ja maatalouden investointimahdollisuuksia turvataan vuosina 2008-2011 Maatilatalouden kehittämisrahaston varojen lisäämisellä, valtionlainojen korkovapauden myöntämisalaa laajentamisen, tilusjärjestelyjen edistämisen lisärahoituksella ja maatalousverotuksen muuttamisen niin, että elinkeinonharjoittaja voi valita pääomatulovero-osuudeksi nollan. (Yhteenveto maatalouden tulo- ja kannattavuustyöryhmän työstä, hakupäivä 6.8.2010.)

Maatalouden kannattavuuden laskentaa on tarkastanut Valtion Tarkastusvirasto (VTV) vuonna 2009. Tarkastuskertomuksessaan se kritisoi maatalouden kannattavuuslaskentaan liittyviä epäkohtia, jotka heikentävät tulosten informatiivisuutta ja käyttökelpoisuutta mm. poliittisessa päätöksenteossa. VTV:n mielestä työtunteja kirjataan ja painotetaan virheellisesti, oma pääoma laskeetaan vastoin verotuksen ja Yritysneuvottelukunnan ohjeita, poistoprosentit ovat suurempia kuin viljelijöiden neuvontajärjestöjen käyttämät. Myös laskelmissa käytetty palkkavaatimus on epäloogisesti määritetty. VTV päätyikin ehdottamaan, että maatalouden kannattavuuslaskennassa siirryttäisiin käyttämään yritysmaailmassa yleisesti käytettyä sijoitetun pääoman tuotto prosenttia. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 54-55, hakupäivä 6.8.2010.)

2.3 Pellon hinta

Kannattaako pellostaa maksaa 12 000 euroa hehtaarilta vain siksi, että sitä ei enää tehdä lisää? Pelto on maatilojen suurimpia maatalouteen kohdistuvista varallisuuseristä, ja metsän kanssa se muodostaa myös tärkeän osan maatilojen luottojen vakuuksista. Pellon hintaan vaikuttaa pellon tuottokyvyn lisäksi myös maatalouden tukipolitiikka ja rakennekehitys: esimerkiksi lisäpellosta maksetaan usein huomattavasti enemmän kun taas sukupolven vaihdoksessa hintataso on olennaisesti lisäpellon hintoja alhaisempi. Pellon arvo määräytyy pellon hintatason kehityksen mukaan: Vuonna 2007 pellon keskimääräiseksi laskennalliseksi arvoksi on saatu 4 259 €/ha, vuonna 2005 vastaava arvo oli 3 800 €/ha. Maanmittauslaitoksen hintatilastojen mukaan pelkän lisäpellon mediaanihinta oli vuonna 2008 noin 6885 €/ha. Pellon hinta on kaksinkertaistunut vuodesta 1999 vuoteen 2008. (Kiinteistöjen Kauppahintatilasto 2009, 50.) Kotieläintalouden investointiehdot ovat myös joissakin tapauksissa edellyttäneet lisäpellon hankintaa, jolloin ehtojen täyttymiseksi on jouduttu hankkimaan lisäpeltoa pellon tuottoarvoa kalliimmalla hinnalla (Yrjölä & Pyykkönen 2008, 2-4). Pellon hintakehitys lisämaakaupoissa kahden vuosikymmenen aikana käy ilmi kuviosta 3.

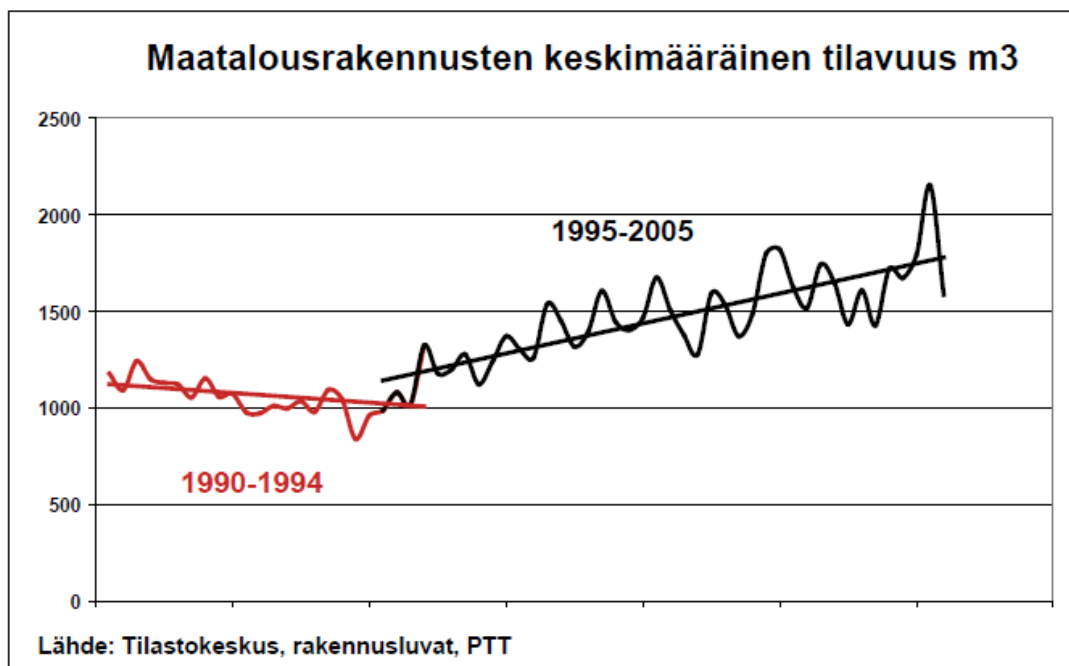

KUVIO 3. Pellon hintakehitys lisämaakaupoissa. (Tyhtilä, Osuuspankki 2009.)

2.4 Tuotantorakennusten arvo

Maatalouden rakennekehityksen, jossa panostetaan tilakoon kasvattamiseen, sekä EU-jäsenyyden myötä tulleiden uusien investointitukijärjestelmien seurauksena myös rahoitetut tuotantorakennushankkeet ovat keskimäärin selvästi aiempaa suurempia ja kalliimpia. Vuonna 2004 tuettujen navettahankkeiden keskikoko on ollut 40 lehmäpaikkaa, kun se 2000-luvulla tuskin ylitti 30 lehmäpaikkaa. Ja nykyisin investointihankkeista lähes puolet on sellaisia, joissa on robottivalmius. (Lehtonen & Pyykkönen 2005, 15-17.) Tuotantorakennusten koon kasvu kuutiometreillä mitattuna esitetään seuraavalla sivulla kuviossa 4.

Yhä suurempi osa varsinkin isoista rakennusinvestoinneista rahoitetaan vieraalla pääomalla, koska rakennusinvestointien keskimääräinen koko on kasvanut EU-aikana niin suureksi, ettei tulorahoituksella investointien rahoitus ole mahdollista. Investointitukien muuttuminen suoriksi avustuksiksi ja korkotukilainojen ehtojen edullisuus puoltavat vieraan pääoman käyttöä investointien rahoituksessa. (Yrjölä & Pyykkönen 2008, 2-4.)

KUVIO 4. Maatalousrakennusten keskimääräinen tilavuus kuutioina m³. (Lehtonen & Pyykkönen, 2005, 17.)

Viime vuosina rakennuskannan arvoa on lisännyt kiihtynyt rakentaminen sekä selvästi yleistä inflaatiouvauhtia nopeammin nousseet rakennuskustannukset. Ja kun rakentamistahdissa sama trendi jatkuu, jatkavat rakennuskustannuksetkin voimakasta nousuaan, josta on seurauksena myös maatalouden tuotantorakennuskannan arvon nousun jatkuminen. Myös yksikkökojojen suureneminen sekä koneistuksen ja automaation lisääntyminen vaikuttavat rakentamisen hintoihin. (Yrjölä & Pyykkönen 2008, 5.)

2.5 Kiintiöinvestointien arvo

Maitokiintiöt otettiin Suomessa käyttöön 1985 hillitsemään maidon ylituotantoa. Euroopan yhteisössä käytössä olevaan kiintiöjärjestelmään Suomi siirtyi 1995. EU:n aikana tilat ovat voineet melko vapaasti myydä tietyin rajoituksin maitokiintiöitään luopuvien, laajentajien, tehostajien ja supistajien välillä. Maitokiintiö on pääomittunut tilojen vakuusarvoihin ja tukioikeuksien markkinahintaan. Maitokiintiöiden arvo on vaihdellut Suomessa paljon, mutta yleensä ne ovat edullisia alituotantoalueilla kuten Etelä- ja Pohjois-Suomessa. Keski-Suomessa, Pohjanmaalla ja Savossa maitokiintiöiden kaupp-arvot ovat olleet korkeampia. Korkeimmillaan markkinahinta on ollut joskus yli 50 senttiä kilolta maitoa, mutta vuonna 2008 se oli alle 10 senttiä. Vuoden 2006 jälkeen on ollut myös mahdollista vuokrata meijerimaitokiintiöitä väliaikaisesti yhden kiintiökauden ajaksi tai

vähintään kuuden vuoden vuokrasopimuksilla. (Maitokiintiö, Wikipedia, hakupäivä 3.9.2011.) Syksyllä 2009 maataloushallinnon maitokiintiökauppa päättyi ja kiintiökauppa siirtyi kokonaan tuottajien väliseksi. Maitokiintiöjärjestelmä päättyy vuonna 2015. Kiintiöjärjestelmän alasajon pehmentämiseksi kiintiöitä lisätään vuosittain vuodesta 2008 alkaen yhdellä prosentilla kiintiökauteen 2013/2014 asti eli yhteensä viidellä prosentilla. Suomessa tämä tarkoittaa kiintiön kasvamista yhteensä noin 125 miljoonalla kilolla. (Maitokiintiökauppa vapautui myös Keski- ja Pohjois-Suomessa, hakupäivä 3.9.2011.) Kiintiöjärjestelmän tilalle suunnitellaan sopimustuotantoa, jossa sopimusmäärät ja maidon litratuet pohjautuisivat nykyisiin kiintiöihin. Tavoitteena on säilyttää näin maitomarkkinoiden vakaus ja kokonaistuotannon ohjausmahdollisuus ennallaan. Tuottajien välinen kaupankäynti sopimuksilla, sopimusoikeuksien kerääminen yhteiseen paikkaan ja osuuskuntien välinen sopimuskauppa ovat asioita, joista ei ole vielä tietoa. (Tuovinen 2011, 19.)

2.6 Sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen

Lähtökohtana sukupolvenvaihdokselle on, että tila luokitellaan elinkelpoiseksi (Sukupolvenvaihdos maatilalla, hakupäivä 31.5.2010.), jonka jälkeen tilalle laaditaan tilan kannattavuutta osoittava elinkeinosuunnitelma. Maatilan kannattavuuden tarkastelu perustuu maataloudesta saatavaan yrittäjätuloon: yrittäjätulon tilalla harjoitettavasta maataloudesta pitää olla ainakin 17 000 € elinkeinosuunnitelman mukaisesti viimeistään kolmantena kalenterivuotena, jotta jatkaja saisi aloitustuen enimmäismäärän. Seuraavaksi määritetään kauppahinta ja laaditaan luonnoskauppa- ja lahjakirjat, joiden avulla voidaan hakea ennakkopäätöstä veroseuraamuksista, aloittamistuen ja maan-ostolainan saannista sekä luopumistuen saannista. Ennakkopäätökset ovat voimassa 6 kk. (Sukupolvenvaihdosopas 2009, hakupäivä 31.5.2010.)

Tavallisimmin sukupolvenvaihdos toteutetaan yhdellä kaupalla, jonka kauppahinta on sellainen, että lahjaverosta vapaudutaan. Sukupolvenvaihdos velkaannuttaa usein voimakkaasti uutta viljelijää ja jatkajan tilanne on vaihdoksen jälkeen riskialtis, jos tilasta on maksettu korkea kauppahinta velkarahalla ja lisäksi tilalla on suuri tarve investoinneille. (Ojala 2010, 10-13.)

Sukupolven vaihdos maatilalla on monivaikutteinen tapahtuma, joka vaatii hyvää etukäteissuunnittelua talousasiantuntijoiden kanssa. Sukupolvenvaihdostilanteessa on useita tilan talouteen vaikuttavia toteuttamisvaihtoehtoja. Jos sukupolvenvaihdos tehdään pitkänä ja hyvin suunnitelmallisena prosessina, voi siihen käyttää viisi, jopa kymmenen vuotta. (Koiranen 2000, 63). Mitä myöhemmin vaihdosta aletaan suunnitella, sitä todennäköisemmin toteuttamisessa tulee kiire, jolloin myös epätaloudellisten ratkaisujen riski kasvaa. Suunnittelemattomuus kärjistyy myös äkil-

lisissä tilanteissa, esimerkiksi yrittäjän kuollessa, vakavissa tapaturmissa ja sairauksissa. (Stenholm 2005. 24.)

2.7 Tuotantoeläinten sairausepidemiat ja muut kriisitilanteet

Kriisitilanteita maatalon tuotannossa voivat aiheuttaa erilaiset tautiepidemiat, onnettomuudet tai kuolemantapaus- tai avioerotilanteet. Näistä onnettomuus- ja tautiepidemiatilanteisiin varaudutaan yleensä tekemällä tilalle turvallisuussuunnitelma, jossa on jo ennaltaehkäisevästi tarkasteltu mahdollisia kriisitilanteita ja niiden ennaltaehkäisyä. (Pelastussuunnitelma maatalolle, hakupäivä 5.6.2011.) Myös maatilavakuutukset korvaavat em. kriisitilanteissa mahdollisia aineellisia vahinkoja. Kuolemantapaus- ja avioerotilanteisiin ei ole vastaavanlaisia ennaltaehkäiseviä suunnitelmia ja korvauskäytänteitä olemassa, ellei sellaiseksi lueta avioehtosopimusta ja keskinäistä testamenttia. Eläintaudit aiheuttavat taloudellisia menetyksiä tilatasolla monella eri tavalla. Taudin aiheuttajasta riippumatta yleisimmät menetykset aiheutuvat tuotannon tehokkuuden heikkenemisestä, eläimen teurasarvon alenemisesta, tuotantotekijöiden käyttämättä jäämisestä ja tulomahdollisuuksien menetyksestä. Lisäkustannuksia voi aiheutua kohonneista eläinlääkintäkuluista, tartunnan saaneiden eläinten lopettamisesta, raatojen hävittämisestä, desinfioinneista, karanteeneista ja tuotteiden käytölle asetetuista rajoituksista. Myös saastuneen lannan ja muun materiaalin käsittely voi tuottaa ylimääräisiä kustannuksia. (Heikkilä & Niemi 2008. 16-17.) Eläinlääkäri voi määrätä eläintautilain nojalla varsinkin salmonellan, EHEC:n ja yersinian kyseessä ollessa mahdollisia lannan käytön rajoituksia, kieltää lannan käytön tai määrätä lannalle erityiskäsittelyn (Lannan käsittely ja käyttö maataloilla, hakupäivä 5.6.2011). Eläintaudista aiheutuva kriisitilanne on erityisen koetteleva, jos se sattuu kohdalle juuri ison navettainvestoinnin jälkeen, jolloin tuotanto olisi saatava täyteen mittaansa mahdollisimman nopeasti.

Tuotantorakennuksen tulipalo aiheuttaa aina taloudellisia menetyksiä. Tappiot eivät rajoitu pelkästään palon aiheuttamiin aineellisiin vahinkoihin. Tuotannon keskeytys voi helposti aiheuttaa kaikkein suurimmat tappiot. (Knuutila 2003, hakupäivä 9.9.2011.)

Maatalouden suurvahingoksi luetaan vahingot, joiden korvausmäärä ylittää 200 000 €. Yleensä kysymyksessä ovat tulipalot tai myrskyvahingot. Vuonna 2010 maataloilla sattui lähes 40 suurvahinkoa, joiden vakuutuskorvaukset olivat yli 20 000 000 €. (Viitala 2011, hakupäivä 9.9.2011.)

TAULUKKO 1. Maatalousrakennusten tulipalot vuosina 2005 – 2009. (Pelastustoimen taskutilasto 2005-2009, Pelastusopiston julkaisu 2010, hakupäivä 9.9.2011.)

Tulipalon kohde	2005	2006	2007	2008	2009
Maatalousrakennus	179	199	176	179	194

2.8 Avioliitto, avioehto ja avioero

Avioliitto yhdistää henkilöt, ei omaisuutta. Tilastokeskuksen mukaan melkein puolet solmituista avioliitoista päättyy eroon (Siviilisäädyn muutokset 2009, hakupäivä 9.9.2011). Avioliitto vaikuttaa kuitenkin puolisoiden omaisuussuhteisiin. Aviopuolisoiden omaisuussuhteiden pääperiaate on omaisuuden erillisuus, jolloin kumpikin puoliso omistaa itse oman omaisuutensa. Avioliiton solmiminen ei tee puolisoiden omasta omaisuudesta yhteistä omaisuutta. Jos mies ja vaimo hankkivat omaisuutta yhteisesti, puoliset omistavat omaisuuden yhdessä. Omaisuuden omistuksessa pätee ns. nimiperiaate eli omaisuus kuuluu sille puolisolle, jonka nimiin se on hankittu. Omaisuuden omistaja selviää esimerkiksi kauppakirjasta tai rekisteristä, johon omistusoikeus merkitään. Jos jostakin irtaimesta esineestä ei voida näyttää, kummalle puolisolle se kuuluu, katsotaan sen kuuluvan puolisoille yhteisesti yhtäläisin osuuksin. (Kess, Avio-omistamisen koukerot, hakupäivä 28.9.2011.)

Avioliiton solmiminen ei tee puolisoiden omaisuutta yhteiseksi, mutta liitto kuitenkin vaikuttaa merkittävästi puolisoiden omaisuussuhteisiin siten, että kummallakin puolisollla on avio-oikeus toisensa omaisuuteen. Käytännössä avio-oikeuden merkitys avioliiton aikana on hyvin vähäinen, mutta avioliiton päättyessä puoliset voivat vaatia omaisuutensa jakamista eli ns. ositusta. Osituksen aluksi selvitetään, mitä omaisuutta puoliset omistavat ja onko puolisoilla sellaista omaisuutta, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta. (Omaisuuden ositus avioeron johdosta, Suomen lakiopas, hakupäivä 28.9.2011.)

Osa omaisuudesta tai koko omaisuus voi kuitenkin olla avio-oikeudesta vapaata eri perusteilla. Avio-oikeuden puuttuminen voi johtua suoraan laista tai erillisestä tahdonilmaisusta. Avio-oikeuden puuttuminen voi perustua seuraaviin seikkoihin:

- 1) avio-ehdotuspuumukseen
- 2) lahjakirjassa tai testamentissa olevaan määräykseen
- 3) siihen, että omaisuus on saatu toisen puolison kuoleman jälkeen
- 4) siihen, että omaisuus on saatu avioeron vireille tulon jälkeen
- 5) omaisuuteen, jota ei voi luovuttaa tai joka on muuten luonteeltaan henkilökohtainen
- 6) siihen, että puoliso on vaatinut vuoden kuluessa toisen puolison konkurssin alkamisesta tuomioistuimelta, ettei avio-oikeutta ole. (Kess, Avio-omistamisen koukerot, hakupäivä 28.9.2011.)

Maatilan omistavan puolison on huomattava, että avioeron jälkeisessä osituksessa hänen omistamansa maatilavarallisuus arvostetaan toisen puolison vaatiessa käypään arvoon. Siksi avio-
liiton solmimistilanteessa avioehtosopimusta kannattaa harkita silloin, jos tilan jatkaja omistaa yksin maatilan, on perinyt sen tai on perimässä maatilan. Mikäli puoliso työskentelee tilalla tasa-arvoisesti, kannattaa harkita, että tekee sellaisen avioehtosopimuksen, joka on voimassa ainoastaan avioerotilanteessa, mutta ei puolison kuollessa, jolloin leskellä on avio-oikeus vainajan omaisuuteen.. Avioehtosopimus ei vaikuta omaisuuden omistusoikeuteen. Omistusoikeuteen voidaan vaikuttaa esimerkiksi kaupalla tai lahjalla, mutta ei avioehtosopimuksella. Avioehtosopimus ei vaikuta myöskään avioliiton aikana saatavan omaisuuden omistusoikeuteen. Ennen avioliittoa ja avioliiton aikana saatu omaisuus kuuluu sille puolisolle, jonka nimissä omaisuus on – avio-ehto ei siihen vaikuta. (Nuutinen, Avioehto selkeyttää omistusta, hakupäivä 28.9.2011.)

2.9 Yrittäjän resurssit ja jaksaminen

Maatalousyrittäjän työkyky ja ammattitaito ovat maatilan tärkeimmät resurssit. Tilakoon kasvassa kokonaistyömäärä yleensä kasvaa, vaikka töitä koneellistetaan ja automatisoidaan. Päätoimiset maatalousyrittäjät tekevät jo tällä hetkellä selvästi enemmän työtunteja henkilöä kohden kuin palkansaajat keskimäärin. Maatalousyrittäjien työssä jaksamista haittaa eniten juuri liian suuri työn määrä. Siksi tilan johtamisen, töiden organisoimisen ja ajankäytön hallinnan merkitys ovat elintärkeitä maatalousyrittäjän jaksamisen kannalta. (Työn suositeltavat enimmäismäärät maatalousyrittäjän hyvinvoinnin tukena tutkimus 1.4.2010 – 31.12.2011, Työtehoseura, hakupäivä 28.9.2011.) Urakoitsijan palkkaamisen koetaan vähentävän viljelijän työn kuormittavuutta ja edistävän työturvallisuutta (Rantamäki-Lahtinen, Vesala, Vesala & Tuure 2008. 3).

Maatilan menestyksellinen hoitaminen on nykypäivänä yhä vaativampaa kannattavuuspaineiden, laajan säädösviidakon ja nopeiden markkinamyllerrysten vuoksi. Tutkimuksen mukaan heikoimmin menestyneet viljelijät kokivat itsensä enemmän tuottajiksi kuin yrittäjiksi. Heidän yrittäjyyteen

ja yrittäjämäisyyteen liittyvät ominaisuutensa kuten innovatiivisuus, halukkuus ottaa riskejä, kasvuhakuisuus, usko omaan vaikutusmahdollisuuksiin ja pystyvyys yrittäjänä olivat heikompia kuin parhaiten menestyneillä viljelijöillä, jotka kokivat itsensä vahvemmin yrittäjiksi. Viljelijöiden kokemuksella mahdollisuudestaan vaikuttaa yritystoiminnan menestymiseen on yhteys asiakaskunnan rakenteeseen: viljelijän asiakaskunnan koostuminen yhdestä isosta ostajayrityksestä, jatkojalostajasta, kuten meijeristä tai teurastamosta rajoittaa kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista asiakassuhteissa. (Rantamäki-Lahtinen ym. 2008. 32-34).

Tutkimuksen mukaan kaksi kolmasosaa maanviljelijöistä on sitä mieltä, että yrityksen hallinnointi- ja johtamistöiden määrä ja niistä aiheutuvat henkiset paineet ovat lisääntyneet viime vuosien aikana. He kokevat tarvitsevänsä lisää koulutusta ja neuvontaa yritystoiminnan asioiden hoitamiseen. (Rantamäki-Lahtinen ym. 2008. 55).

3 MAATILAN TALOUSHALLINTO

Maatilayrityksen taloushallinnon tehtävänä on tuottaa tietoa maatilayrityksen taloudesta toiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen sekä kannattavuuden ja tuottavuuden seurantaan. Näiden tietojen avulla voidaan vertailla ja analysoida saavutettuja tuloksia ja tavoitteita. Tiedot saadaan maatalon kirjanpidosta, joka muodostaa maatilayrityksen taloushallinnon rungon. (Pellinen, Enroth & Harminen 2008, 54-56; Kuisma & Kallio 2009, 83-88.)

Vaikka maatalouden harjoittajien ja maataloutta harjoittavien verotusyhtymien ei tarvitse tehdä maataloudesta kirjanpitolain mukaista kirjanpitoa, täytyy muistiinpanojen täyttää kuitenkin ne vaatimukset, joista on säädetty Verohallituksen päätöksessä ilmoittamisvelvollisuudesta ja muistiinpanoista. (Verohallinto, 1276/2007, hakupäivä 20.2.2010.) Kirjanpidon tekotapa ja tarkkuus kannattaa suunnitella siten, että se palvelee veroilmoituksen teon lisäksi myös muuta maatalon talouden suunnittelua ja seurantaa (Pellinen ym. 2008, 14). Helpointa kirjanpidon muistiinpanojen tekeminen on jollakin kirjanpito-ohjelmalla, jossa tositteet kerätään ja järjestetään sekä tiedot tositteista rekisteröidään tietyn menetelmän mukaan. Ohjelmasta voidaan sitten tulostaa laskelmat maatilayrityksen taloudesta: tuotoista, kuluista, omaisuudesta, omista varoista ja veloista. Kirjanpidon avulla voidaan pitää erillään maatilayrityksen rahat, tulot ja menot yrittäjän omista rahoista, tuloista ja menoista. (Taloushallinnon ABC, Taloushallintoliitto, hakupäivä 20.2.2010.)

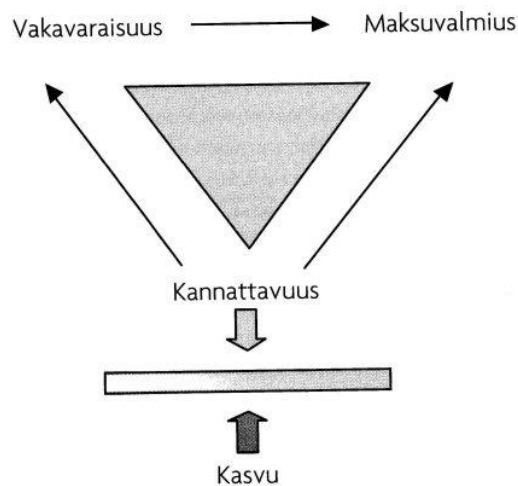
3.1 Maatalouden kannattavuuslaskennan historiaa

Maatalouteen kehitetyn kannattavuuslaskennan taustalla olivat Euroopassa 1800-luvulla saadut kokemukset siitä, että kahdenkertainen kirjanpito oli viljelijöille liian vaikea toteuttaa. Tästä syystä Suomeenkin kehitettiin yhdenkertainen kirjanpitomenetelmä, joka toteutettiin sveitsiläisen professori Ernst Laurin (1871–1964) oppien mukaan. Laur piti tärkeänä sitä, että viljelijän oma työpanos otetaan huomioon. Perheviljelmät eivät hänen mielestään olleet tavanomaisiin kapitalistisiin yrityksiin verrattavia toimijoita, sillä yrittäjän oma työpanos oli maataloilla jopa merkittävämpää kuin pääoma eli koneet ja laitteet. Ainakin Laurin aikaan 1800-luvulla tämä piti hyvin paikkansa: ihmistyövoiman apuna käytettiin enintään härkäparia. Tämän vuoksi työpanos oli Laurin mukaan huomioitava myös kannattavuuslaskelmissa. Näistä lähtökohdista maanviljelystalouden tohtori J. E. Sunila kehitti 1910-luvun alussa Suomen oloihin sovelletun yhdenkertaisen maatalouskirjanpidon ja siihen liittyvän kannattavuuslaskennan. Sunila myös järjesti kirjanpitotoimintaa ylläpitävän kenttäorganisaation, jonka runkona olivat paikalliset maatalousseurat. Sunilan järjestelmän mu-

kaista kannattavuuskirjanpitoa on harjoitettu Suomessa vuodesta 1912 alkaen. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, hakupäivä 20.2.2010.)

3.2 Maatilayrityksen terveyskolmio

Yrityksen terveyttä kuvataan kolmiolla, jonka kärkinä ovat kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius. Sama kolmio pätee hyvin myös maatilayritykseen. Kolmion kärkinä ovat kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius.

KUVIO 5. Yrityksen terveyskolmio. (Laakso, Laitinen & Vento 2010, 39):

Yrityksessä kannattavuus on tärkein toimintaedellytystekijä, sillä kannattamattoman yrityksen ei ole liiketaloudellisesti mielekästä jatkaa toimintaansa. Siksi terveyskolmio seisookin kannattavuuden varassa. Hyvä kannattavuus tuottaa enemmän tulorahoitusta, jolloin tarvitaan vähemmän vierasta pääomaa ja siten voidaan kerryttää voittovaroja omaan pääomaan. Kannattavuus vaikuttaa näin positiivisesti vakavaraisuuteen. Kannattavuus vaikuttaa edelleen positiivisesti myös maksuvalmiuteen, jolloin tarvitaan vähemmän lyhytaikaista vierasta pääomaa, kun tulorahoitus tuo rahaa rahoitusomaisuuteen. (Laakso ym. 2010, 38.)

Yrityksen vakavaraisuus on se pohja, jolla yrityksen toiminta lepää. Yrityksen vakavaraisuus vaikuttaa myös maksuvalmiuteen positiivisesti, sillä vakavaraisella yrityksellä on hyvät mahdollisuudet pitkäaikaisen oman ja vieraan pääoman lisäämiseen. Tällä lisäyksellä voidaan kasvattaa rahoitusomaisuutta ilman lyhytaikaisen vieraan pääoman kasvattamista. (Laakso ym. 2010, 39.) Vieras ja oma pääoma eroavat toisistaan monessa suhteessa. Vieras pääoma ei anna virallista päätösvaltaa yrityksessä, mutta maksuveloitteet – korot ja lyhennykset – on hoidettava ajallaan.

Nämä maksuvelvoitteet ovat usein kiinteitä ja ne on hoidettava, vaikka yrityksen tulos vaihtelisi. Jos yritys joutuu lopettamaan toimintansa taloudellisten vaikeuksien vuoksi, maksetaan pääomia takaisin ensin vieraan pääoman rahoittajalle. Voi käydä niin, ettei omistajille jää mitään. Tämän vuoksi oman pääoman riski on merkittävästi suurempi kuin vieraan pääoman ja myös tuotto- eli korkovaatimus nousee vieraan pääoman korkovaatimusta korkeammaksi. (Laakso ym. 2010, 27.)

Maksuvalmius on näistä kolmesta kriittisin, sillä häiriöt siinä aiheuttavat ongelmia myös kannattavuudessa. Maksuvalmiuden ollessa heikko, yritys voi kaatua nopeastikin vaikka kannattavuus ja vakavaraisuus olisivat hyviä. (Laakso ym. 2010, 39.) Heikko maksuvalmius voi aiheuttaa turhia kustannuksia esimerkiksi perintäkulojen ja viivästyskorkojen muodossa (Siikavuo 2003, 168). Maatilataloudessa heikko maksuvalmius voi vaikeuttaa ostopanosten kuten lannoitteiden hintaporrastuksen hyödyntämistä.

Yrityksen kasvulla on olennainen vaikutus terveyskolmion kaikkiin kärkiin. Hyvinkin kannattava yritys voi velkaantua ja joutua maksuvalmiusvaikeuksiin, jos se kasvaa hallitsemattomasti ja liian nopeaan. Rahoituksen kultaisen säännön (golden rule) mukaan yrityksen keskimääräisen kasvunopeuden tulisi olla samalla tasolla kuin keskimääräisen sijoitetun pääoman tuottosuhteen. Tällöin yrityksen, joka toteuttaa em. kultaista sääntöä, tulorahoitus pysyy tasapainossa. Jos taas yritys kasvaa liian nopeasti suhteessa kannattavuuteen, yritys velkaantuu eikä rahoitus pysy tasapainossa ja terveyskolmio kaatuu huonoon vakavaraisuuteen tai huonoon maksuvalmiuteen. Yrityksen kasvu saattaa heikentää kannattavuutta, jos kasvu tapahtuu kannattamattomasti. Sen seurauksena yrityksen tulorahoitus heikkenee itse kasvun ja heikkenevän kannattavuuden vuoksi. Myös negatiivinen kasvu eli koon pienentäminen voi johtaa kannattavuuden heikkenemiseen, jos yrityksen kulurakenne käsittää paljon kiinteitä kuluja, jota ei voida sopeuttaa pienentyneeseen volyyymiin. Kasvun pysähdyttämisen avulla voidaan yrityksen vakavaraisuus ja maksuvalmius pitää hallinnassa. Kannattavuutta parantamalla mahdollistetaan yrityksen toiminnan taloudellisesti järkevä jatkaminen ja edellytykset tulorahoituksen syntymiselle. Hyvinkään kannattavalla yrityksellä ei ole varaa kasvaa liian nopeasti ja huonosti kannattavalla yrityksellä ei ole varaa kasvaa lainkaan. (Laakso ym. 2010, 39-40.)

Terveyskolmion kaatuminen johtaa maksukyvyttömyyteen. Maksukyvyttömyys on yleisesti määriteltä kyvyttömyydeksi selviytyä maksuvelvoitteista niiden tullessa maksuun ja näin määriteltynä se on lähellä maksuvalmiuden määritelmää, jonka mukaan maksuvalmius on rahan riittävyys maksuvelvoitteiden hoitamiseen joka hetki. Maksukyvyttömyyden määrittelyyn tarvitaan kaksi tekijää,

joista ensimmäinen erottelee maksukyvyttömyyden maksuhaluttomuudesta ja toinen liittyy aikaan. Maksuhaluttomalla yrityksellä on mahdollisuuksia hoitaa maksuvelvoitteensa, mutta jostakin syystä se ei niitä hoida. Jos yritys tekee kaikkensa selvitäkseen maksuvelvoitteistaan mutta ei niistä kykene selviytymään, se on teknisesti maksukyvytön. Maksuvalmiilla yrityksellä pitää olla rahaa maksuvelvoitteiden hoitamiseen joka hetki, mutta maksukyvyttömyys liittyy tarkastelun alla olevaan ajanjaksoon. Yritys on maksukyvytön tietyllä ajanjaksolla, jos se ei kykene tuon ajanjakson aikana selviytymään maksuvelvoitteistaan ja yritys on maksukyvytön, jos se ei pysty koskaan selviämään maksuvelvoitteistaan. (Laakso ym. 2010, 39-41.)

3.2 Maatalouden tunnuslukuja

Maatalouden tunnuslukuina käytetään sekä perinteisiä maatalouden tunnuslukuja ja nykyisin yhä enemmän yleisen yritystoiminnan tunnuslukuja, sillä onhan maatalous muuttunut vuosikymmenien saatossa työvaltaisesta elinkeinosta koneellistetuksi ja pitkälle automatisoiduksi raaka-ainetuotannoksi. Maatilojen pääoman määrä on nykyään samaa tasoa kuin pienissä teollisuusyrityksissä. (Tunnusluvut, Taloustohtori, hakupäivä 26.1.2010.)

Maatilan taseen ja tuloksen välisen suhteen tarkastelu on keskeistä maatilan toiminnan kehittämisessä. Jos suhde ei ole tasapainossa, on kaksi sopeutumisvaihtoehtoa: Yrityksen on joko saatava aikaan enemmän (kannattavaa) liikevaihtoa samalla taseella tai pienennettävä taseen kokoa. Liikevaihdon suhde taseen loppusummaan on yksi mittareista, joka riippuu maatilan päätuotantosuunnasta. Keskimääräisenä tavoitteena voidaan pitää sitä, että liikevaihto on vähintään 50 % taseen loppusummasta. (Talouden mittarit, Agronet, hakupäivä 26.1.2010.)

Maatalouden tulos- ja taseelaskelmien sisältämä informaatio tiivistetään muutamiin tunnuslukuihin, jotka kuvaavat yrityksen tulosta, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta. Maatilan talouden suunnittelussa ja seurannassa perusasioita ovat kannattavuus, maksuvalmius ja vakavaraisuus. (Pellinen ym. 2008, 67.) Kannattavuuskirjanpitoaineistosta lasketaan maatalouden perinteiset tunnusluvut, Yritystutkimusneuvottelukunnan suosittelemat tunnusluvut sekä EU:n FADN -järjestelmän tunnusluvut. (Tunnusluvut, Taloustohtori, hakupäivä, 26.1.2010).

Perinteisistä maatalouden tunnusluvuista yrittäjän kannalta tärkeimpiä ovat kannattavuuskerroin, yrittäjätulo ja työtuntiansio, jotka kaikki ovat yrittäjän saamaan tuloon liittyviä tunnuslukuja. Tämä on ymmärrettävää, koska maatalousyrittäjät - yleensä aviopuolisot tai verotusyhtymän osakkaat - tekevät yleensä pääosan maatilan töistä ja he eivät voi maksaa itselleen verotuksessa huomioon

otettavaa palkkaa. Nämä perinteiset maatalouden erityistunnusluvut eivät ole yleisen yritystoiminnan käytössä, vaikka ne ovat hyödyllisiä myös muille yrittäjäperheen työvoimalla toimiville yrityksille. (Pellinen ym. 2008, 67.) Muita yleisen yritystoiminnan tunnuslukuja ovat mm. nettotulos, yrittäjänvoitto ja pääoman tuotto prosentti sekä lisäksi rahoitukseen liittyvät tunnusluvut. Nämä em. tunnusluvut voidaan jakaa euromääräisiin ja suhteellisiin tunnuslukuihin. Euromääräisiä tunnuslukuja ovat nettotulos, yrittäjänvoitto ja yrittäjätulo, jotka kertovat kannattavuudesta euroissa ja suhteelliset tunnusluvut, joita ovat pääoman tuotto prosentti, kannattavuuskerroin ja työtuntiansio, jotka kertovat kuinka paljon euroja on saatu suhteessa tuotantoon sitoutuneeseen pääomaan. Kun arvioidaan maatalon kannattavuutta, kannattaa käyttää useampia tunnuslukuja, jotta saataisiin selville kuinka hyvä kannattavuus on suhteessa sitoutuneeseen pääomaan ja onko saatu tulokseksi riittävästi euroja yrittäjien toimeentulon turvaamiseksi. (Pellinen ym. 2008, 68.)

Maataloustulo, yrittäjätulo jää kokonaistuotosta yrittäjien työpalkaksi ja oman pääoman koroksi. *Nettotulos* jää koroksi yritystoimintaan sijoitetulle omalle pääomalle eli se kertoo kuinka paljon saadaan tuottoa omalle pääomalle. Jos nettotulos on suurempi kuin omalle pääomalle laskettava korkovaatimus, syntyy yrittäjänvoittoa. *Nettotulosprosenttia* laskettaessa nettotulos suhteutetaan liiketoiminnan tuottoihin. (Pellinen ym. 2008, 69-71.)

3.3. Maatalon kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut

Kannattavuudella tarkoitetaan yrityksen tuloksentuottamiskykyä pitkällä tähtäimellä. Käytetyin kannattavuutta kuvaava tunnusluku on *kannattavuuskerroin*, joka kuvaa kuinka hyvin saatavalla yrittäjätulolla pystytään kattamaan oman pääoman korkovaatimus ja oman työn palkkavaatimus. Toisin kuin yleisen yritystoiminnan laskelmissa, joissa yrityksen maksamat verot vähennetään tuotoista ennen tunnuslukujen laskentaa, maatalouslaskelmissa verot sisällytetään yrittäjäperheen oman työn palkkavaatimukseen ja oman pääoman korkovaatimukseen, koska maatilayrityksen tulo verotetaan yrittäjien henkilökohtaisena tulona. (Pellinen ym. 2008, 78.) Kannattavuuskerroin kuvaa tuotannon kannattavuuden lisäksi myös kannattavuuskehitystä, sillä se huomioi oman työn ja pääoman määrissä tapahtuneet muutokset. Lisäksi tuotannontekijöistä työtä ja pääomaa käsitellään tasavertaisena kannattavuuskerrointa laskettaessa, joten se mittaa tasapuolisesti sekä pääomavaltaisen että työvaltaisen tuotannon kannattavuuden. Ko. kerroin on suhteellinen, joten eri vuosien tulokset ovat siten vertailukelpoisia. (Talouden suunnittelu, Agronet, haku-päivä 30.8.2011.)

Kannattavuuskertoimen avulla saadaan lasketuksi työn ja pääoman tuotto. *Työn tuotto* saadaan (€/h), kun kannattavuuskertoimella kerrotaan tuntipalkkavaatimus ja *pääoman tuotto* (%) saadaan, kun kannattavuuskertoimella kerrotaan laskentakorkovaatimus. (Talouden suunnittelu, Agronet, hakupäivä 30.8.2011.)

Työtuntiansio kuvaa yrittäjien maataloustyölle saamaa työtuloa, joka suhteutetaan tehtyjen työtuntien määrään. Työtuntiansio lasketaan yrittäjätulosta, josta ensin on vähennetty oman pääoman korkovaatimus. *Oman pääoman tuotto* kertoo saavatko yrittäjät sijoittamalleen omalle pääomalle kilpailukyistä tuottoa. Oman pääoman tuotto lasketaan yrittäjätulosta josta on ensin vähennetty yrittäjien palkkavaatimus. Tässä palkkavaatimus on asetettu etusijalle omaan pääomaan nähden. Oman pääoman tuotto prosenttia laskettaessa omalle pääomalle jäänyt oman pääoman tuotto suhteutetaan oman pääoman määrään. Näin saatua tuotto prosenttia voidaan verrata markkinoilta saatavaan vastaavan riskin omaavaan sijoituksen tuottamaan korkoon. Yleisessä yritystoiminnassa käytetään pääoman tuotolle seuraavia ohjearvoja: yli 10 % hyvä, 5-10 % tyydyttävä ja alle 5 % heikko. (Talouden suunnittelu, Agronet, hakupäivä 30.8.2011.)

Kokonaispääoman tuotto saadaan lasketuksi, kun nettotulokseen lisätään korot ja rahoituskulut. Tämä kokonaispääoman tuotto kertoo, kuinka paljon yrittäjät ovat saaneet tuottoa koko sijoitetulle pääomalleen ja kokonaispääoman tuotto prosentti vastaavasti toimintaan sijoitetun kokonaispääoman tuottaman koron. Kokonaispääoman tuotto prosenttia voidaan verrata vieraasta pääomasta maksettavaan korkoon. (Talouden suunnittelu, Agronet, hakupäivä 30.8.2011.)

Yrittäjänvoitto kuvaa yrityksen euromääräistä, absoluuttista, kannattavuutta. Se lasketaan vähentämällä kokonaistuotoista kaikki tuotantokustannukset. Jos tulos on negatiivinen, on yritys tuottanut tappiota. (Talouden suunnittelu, Agronet, hakupäivä 30.8.2011.)

Käyttökate kertoo paljonko yritystoiminnasta jää tuloja korkojen ja poistojen kattamiseen sekä mahdolliseksi voitoksi. Käyttökate prosentti lasketaan suoraan käyttökateen ja myyntitulojen suhteen mukaan. Käyttökate on toimialakohtainen tunnusluku, jonka taso riippuu yrityksen toimintaan sitoutuneen pääoman määrästä. (Pellinen ym. 2008, 68.) Käyttökateella kannattavuutta arvioitaessa keskeisessä asemassa ovat käyttökateprosentin vertailu toimialalukuihin, useamman vuoden katekehitys sekä käyttökateen riittävyys lainanhoitokulujen, verojen, investointien ja voitonjaon näkökulmasta (Käyttökate ja käyttökate-% (EBITDA), Kauppalehti, hakupäivä 30.8.2011).

Pääomavaltaisessa maatilataloudessa käyttökateen on oltava suhteellisen suuri, jotta se on riittävä. Maatilojen käyttökateen vertailussa on otettava huomioon myös vuokarattujen tuotantovälineiden määrä (pellot, koneet, rakennukset), sillä vuokrausmenot sisältyvät maatalouden menoihin ja käyttökate voi tällöin jäädä pieneksi. Vain omia tuotantovälineitä käyttävän tilan pellon, koneiden ja rakennusten kustannuksista pääosa on poistoja ja pääoman korkovaatimusta, joiden kattamiseen tarvitaan suurempi käyttökate kuin vuokrausta käyttävillä tiloilla. (Pellinen ym. 2008, 68.) Käyttökate ei enää ole virallisen tuloslaskelman välituloksena (Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339).

3.4 Maatilan vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut

Vakavaraisuutta voidaan mitata varantoperusteisesta eli staattisesta ja virtaperusteisesta eli dynaamisesta näkökulmasta. Varantoperusteisella vakavaraisuudella tarkoitetaan yrityksen rahoitusrakennetta ja sitä kuvaava tunnusluku on omavaraisuusaste. Virtaperusteisen vakavaraisuuden tunnusluvut lainojen hoitokate ja vieraan pääoman takaisinmaksukyky kertovat yrityksen kyvystä selviytyä vieraan pääoman maksuvelvoitteista tulorahoituksen avulla. (Laakso ym. 2010, 28-32.)

Vakavaraisuudella mitataan yritystoiminnan riskejä pitkällä aikavälillä. Vakavaraisuuden mittarina käytetään omavaraisuusastetta ja velkojen suhdetta liikevaihtoon. *Omavaraisuusaste* (oma pääoma jaettuna taseen loppusummalla) kertoo, onko oman ja vieraan pääoman suhde hallinnassa. Omavaraisuusasteen yleinen arviointiohje: alle 20 % heikko, 20 — 40 % tyydyttävä ja yli 40 % hyvä. Maatilojen omavaraisuusaste on yleensä melko korkea, koska maatalous sitoo tuottoon nähden paljon pääomaa. (Talouden mittarit, Agronet, hakupäivä 30.8.2011.) Oma pääoma on se osa yrityksen varoista, joka kuuluu omistajille. Toinen pääoman laji on vieras pääoma, joka on velkaa. Omaa pääomaa voi ajatella myös käänteisesti: se jää jäljelle, kun yrityksen omaisuuden arvosta vähennetään velkojen määrä. (Pellinen ym. 2008, 55.)

Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa yrityksen velkojen suhdetta toiminnan laajuuteen eli liikevaihtoon. Mitä korkeampi suhteellinen velkaantuneisuus on, sitä korkeampi pitää olla yrityksen käyttökate, jotta se selviytyy lainojen hoidosta. Mikäli yrityksellä on likvidiä rahoitusomaisuutta runsaasti, kestää se suurempaa suhteellista velkaantuneisuutta. Maataloustuotanto sitoo yleensä paljon pääomaa suhteessa liikevaihtoon. Vaikka omavaraisuusaste olisikin hyvä, voi suhteellinen velkaantuneisuus olla näin melko korkea. Karkea perussääntö maataloudessa onkin, että 100 %

on hälytysraja ja yli 200 % vaatii jo erityisseurantaa. Suhteellinen velkaantuneisuus on siis hyvin toimialakohtainen tunnusluku. (Pellinen ym. 2008, 81; Siikavuo 2003, 167.)

Yrityksen velkaantumisasastetta voidaan kuvata myös käyttämällä *gearing-tunnuslukua eli nettovelkaantumisasastetta*. Tunnusluku mittaa yrityksen rahoitusrakennetta eli korollisten velkojen ja oman pääoman keskinäistä suhdetta. Tunnusluku esitetään yleensä prosentteina ja se on toimialasta riippumaton. Gearing-prosentti lasketaan vähentämällä korollisesta vieraasta pääomasta rahat sekä muut likvidit varat ja suhteuttamalla näin saatu nettovelka omaan pääomaan. (Rikkinen, Harmoinen & Teräväinen. 2008, 129-130.)

Lainojen hoitokatteen laskennassa käytetään rahoitusjäämää, johon lisätään rahoituskulut ja jaetaan rahoituskulujen ja pitkäaikaisten lainojen lyhennysten summalla. Hyvä tunnusluvun arvo on yli 2, heikko alle 1. (Pellinen ym. 2008, 82.) Rahoitusjäämä saadaan, kun toimintajäämästä (myyntituloista on vähennetty liiketoiminnan menot) vähennetään ulos maksettavina voitonjakoeränä rahoitusmenot ja verot. Rahoitusjäämän tulisi olla positiivinen, jotta tulorahoitus olisi riittävä. Jos rahoitusjäämä on negatiivinen, toimintaa on rahoitettava aikaisemmin kertyneillä rahavaroilla, ottamalla velkaa tai myymällä omaisuutta. Rahoitusjäämää laskettaessa ei ole vähennetty yrittäjän palkkaa menona eikä yksityisottoa ole vähennetty voitonjakoeränä, joten rahoitusjäämä kattaa myös yrittäjän osuuden tulorahavirrasta. Maatalouden harjoittaja ei saa ennalta määrättyä osaa tuloista voitonjakona vaan jäännöserän, jos toiminta tuottaa ylijäämää. (Rantala 2010, 2-3, hakupäivä 28.9.2011.)

3.5 Maatilan maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut

Kannattava tuotantotoiminta kerryttää varallisuutta. Varallisuus puolestaan mahdollistaa hyvän maksuvalmiuden, jolla tarkoitetaan rahan riittävyttä maksuvelvoitteiden hoitamiseen. Maksuvalmiutta voidaan mitata sekä varantoperusteisilla eli staattisilla taseesta lasketuilla että virtaperusteisilla eli dynaamisilla rahavirtoihin perustuvilla mittareilla. Varantoperusteisella maksuvalmiudella tarkoitetaan yrityksen mahdollisuutta selvittää lyhyellä aikavälillä maksuun tulevista velvoitteista pelkillä likvideillä varoilla eli rahoitusomaisuudella. Rahoitusomaisuudeksi luetaan lyhytaikaiset saamiset, rahat ja rahoitusarvopaperit. Virtaperusteinen maksuvalmius tarkastelee tulorahoituksen riittävyttä juoksevien maksuvelvoitteiden hoitamiseen. (Laakso ym. 2010, 33-36.)

Varantoperusteista maksuvalmiutta mittaavat tunnusluvut quick ratio ja current ratio. Quick ratioissa yrityksen rahoitusomaisuus jaetaan lyhytaikaisella vieraalla pääomalla, josta vähennetään

lyhytaikaiset saadut ennakot. Quick ration kriittinen raja on 0,4-0,5, jolloin rahoituspuskuria on vain 40 – 50 %. Tunnusluvun arvon jäädessä tämän rajan alle uhkana on maksukyvyttömyys. Tunnusluvun hyvä arvo on yli yhden. (Pellinen ym. 2008, 83; Laakso ym. 2010, 34.)

Current ration laskemisessa rahoitusomaisuuteen lisätään vaihto-omaisuus ja jaetaan lyhytaikaisella vieraalla pääomalla. Maatiloilla vaihto-omaisuutta ovat mm. rehut, eläimet, osuudet ja maitokiintiö. Current ration hyvä arvo on yli kahden, heikko alle yhden. Tunnusluku riippuu toimialasta: se on lähellä quick ratiota niillä toimialoilla, joilla vaihto-omaisuutta on vähän. (Pellinen ym. 2008, 83; Laitinen & Laitinen 2004, 34; Tulosanalyysin tulkinta, ProAgria, 2010, 1.)

Sekä quick ration että current ration laskemiseen voi sisältyä saamisiin ja omaisuuden arvioimiseen liittyviä epävarmuustekijöitä. Lisäksi em. tunnusluvut kuvaavat vain tilinpäätöshetken maksuvalmiustilannetta, koska rahoitus- ja vaihto-omaisuuden arvot saadaan taseesta. Varsinkin maataloudessa tulo- ja menoerien kuukausittaiset vaihtelut ovat suuria. Samoin voi maksuvalmius olla jossain vaiheessa vuotta hyvinkin tiukoilla. Näitä tunnuslukuja on hyvä täydentää muillakin mittareilla. (Eskola & Mäntysaari 2006, 127; Laakso ym. 2010, 34; Pellinen ym. 2008, 83.)

Virtaperusteisia tunnuslukuja ovat suoriteperusteiset rahoitustulos ja rahoitustulosprosentti sekä kassavirtaperusteinen rahoitusjäämäprosentti. Näitä tunnuslukuja käytetään enemmän muilla toimialoilla kuin maataloudessa. Tulosanalyysissä lasketaan kuitenkin rahoitusjäämä: kassatuloista vähennetään lyhytvaikutteiset toiminnan menot, rahoitusmenot, verot ja yksityiskäyttö. Rahoitusjäämä kuvaa sitä, kuinka paljon maksimissaan rahaa olisi käytettävissä lainojen lyhennyksiin (Laakso ym. 2010, 30-36; Pellinen ym. 2008, 82.)

3.6 Rahoittajan laskemat ja seuraamat tunnusluvut

Edellisten tunnuslukujen lisäksi rahoittaja laskee ja seuraa talouden tunnuslukuja maatilan talousanalyysissä niillä tiloilla, joita ne ovat luottaneet. Esimerkiksi OP-Pohjola-ryhmän Yritystutkimuksessa lasketaan veroilmoituslomakkeen avulla tilan tunnuslukuja, jotka kertovat maatilan taloudesta erittäin paljon rahoittajalle mutta myös tilalle itselleen. (Tuovinen 2010, 12.)

3.6.1 Suhteellinen velkaantuneisuus

Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa, kuinka paljon maatalouden velkaa on suhteessa liikevaihtoon. Tämä tunnusluku on myös vakavaraisuuden tunnusluku, johon vaikuttaa yrityksen toimiala. Mitä säännöllisemmät ovat tulot sitä enemmän yritys kestää velkaa. Tunnusluku lasketaan

kaavalla: **Maatalouden velka/Maatalouden tulot yhteensä x 100 = suhteellinen velkaantuneisuus %**. Suhteellinen velkaantuneisuus vaihtelee tuotantosuunnittain (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Vertailutieto Taloustohtorista velat liikevaihdosta eri tuotantosuunnissa. (Ollikainen, Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut, hakupäivä 2.10.2011.)

tuotantosuunnissa Velat/liikevaihto tilaryhmittäin	Kannattavuuskirjanpito			
	Vuosi	2006	2007	2008
Lypsykarjatilat	69 %	78 %	77 %	83 %
Muut nautatilat	98 %	89 %	111 %	102 %
Sikatilat/sianliha	84 %	77 %	67 %	70 %
Viljatilat	93 %	81 %	81 %	88 %

Kaikilla tiloilla turvallinen velan määrä on enintään liikevaihdon verran. Kasvinviljelytila kestää velkaa enintään liikevaihdon verran ja kotieläintilalla, jossa tulot ovat suhteellisen säännölliset velkaa voi olla kaksinkertainen määrä liikevaihtoon nähden ja jopa enemmän, jos on investoitu. (Ollikainen, Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut, hakupäivä 2.10.2011.)

3.6.2 Lainojen takaisinmaksuaika

Lainojen takaisinmaksuaika kuvaa sitä, kuinka pitkä on lainojen takaisinmaksuaika, jos koko rahoitusjäämä käytettäisiin lainojen lyhennyksiin. Tämä tunnusluku on myös yksi vakavaraisuuden tunnusluvuista. Rahoitusjäämä lasketaan verolomakkeen tiedoista kaavalla: **Tulot yhteensä – suorat rahamenot – yksityisosuus menoista (sähkö, puhelin, vesimenot) – maksetut korot – maksetut verot = Rahoitusjäämä**

Lainojen takaisinmaksuaika lasketaan kaavalla: **Lainan määrä/rahoitusjäämä = Lainan takaisinmaksuaika vuosina**. Tavoitteeksi voidaan asettaa lainojen takaisinmaksuajalle 5 vuotta, mikäli rahoitusjäämää vastaava summa voitaisiin käyttää lainan lyhennyksiin. (Ollikainen, Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut, hakupäivä 2.10.2011.)

3.6.3 Poistokelpoisen omaisuuden määrä suhteessa velkoihin

Tunnusluvuista tärkein on tämä tunnusluku, joka kuvaa kuinka paljon maataloudessa on poistokelpoista omaisuutta suhteessa velkoihin. Poistokelpoisen omaisuuden määrällä suunnitellaan ja hallitaan verotusta. Lisäksi se turvaa lainan takaisinmaksua koko laina-ajalle tilanteessa, jossa on

tehty suuri investointi tilan liikevaihtoon nähden ja velkaa on yli liikevaihdon. Investointeihin otettavan lainan takaisinmaksuaika kannattaa mitoittaa samaksi kuin investointi tuottaa tuloja. Kannattaa siis välttää lyhyitä lainan takaisinmaksuaikoja ja investointien jälkeen on pyrittävä siihen, että poistokelpoista omaisuutta on saman verran kuin lainaa. Tunnusluku lasketaan kaavalla: **Poistokelpoinen omaisuus/Maatalouden laina määrä = Poistokelpoisen omaisuuden määrä suhteessa velkoihin**

Tavoitteena tunnusluvulle voidaan pitää sitä, että maatalouden poistokelpoisen omaisuuden määrä on yhtä suuri kuin velkojen määrä varsinkin, jos velan määrä ylittää liikevaihdon. (Ollikainen, Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut, hakupäivä 2.10.2011.)

3.6.4 Poistojen määrä suhteessa lainan lyhennyksiin

Tunnusluku Poistojen määrä suhteessa lainan lyhennyksiin kuvaa kuinka paljon poistoja tehdään suhteessa lainan lyhennykseen. Jos poistojen suuruus on sama kuin lainan lyhennys, voidaan lainan lyhennys tehdä bruttoliikevaihdesta eikä lainoja tarvitse näin lyhentää verotetulla tulolla. Mikäli poistokelpoista omaisuutta ei ole, on lainan lyhennys tehtävä tulosta, josta verot on jo maksettu. Eli tilan on synnyttävä suurempi liikevaihto saadakseen rahat riittämään lainojen lyhennyksiin, josta seuraa taas korkeampi verotus. Poistokelpoisen omaisuuden puuttuminen rasittaa tilan taloutta myös siten, että tilalla verojen maksujen jälkeen lainan lyhennykseen käytettävä määrä on pois yksityiskulutuksesta ja investoinneista.

Tunnusluku lasketaan kaavalla: **Tehdyt poistot/Lainan lyhennys = poistojen määrä suhteessa lainojen lyhennyksiin**

Isojen investointien jälkeen kaavamainen maksimipoistojen teko verotuksessa ei ole järkevää verosuunnittelua, sillä se kuluttaa poistot ennen velan päättymistä. Maataloudessa tulisi pyrkiä tasaiseen verotettavaan tulokseen ja mitoittaa poistot enintään lainan lyhennysten suuruisiksi, vaikka se tarkoittaisi lyhyellä aikavälillä korkeampaa verotusta. Tasainen verotettava tulo luo toimintaan suunnitelmallisuutta ja pitkällä aikavälillä myös verosäästöjä. Tasainen verotettava tulo pitää myös veroennakot saman suurusina vuodesta toiseen ja auttaa siten maksuvalmiuden suunnittelua. (Ollikainen, Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut, hakupäivä 2.10.2011.)

4 TALOUSVAIKEUKSIEN SYNTYMINEN

Talousvaikeudet kuuluvat yritystoimintaan ja niistä selviytyminen edellyttää vaikeuksien ennakointia ja ripeitä toimia. Usein ulkoiset tekijät, joihin ei voi vaikuttaa, voivat tehdä liiketoiminnasta haavoittuvaa. Pienillä yrityksillä, joihin maatilat kuuluvat, on erityisen suuri vaara joutua talousvaikeuksiin, sillä niillä ei ole monestikaan resursseja sopeutua muuttuviin markkinatilanteisiin. Niiden on erittäin tärkeää seurata tarkkaan talouttaan erityisesti siksi, että vakavat ongelmat eivät välttämättä oirehdi aina kovinkaan selvästi. (Vastuullinen yritystoiminta, Euroopan Komissio 2010, hakupäivä 13.10.2011.)

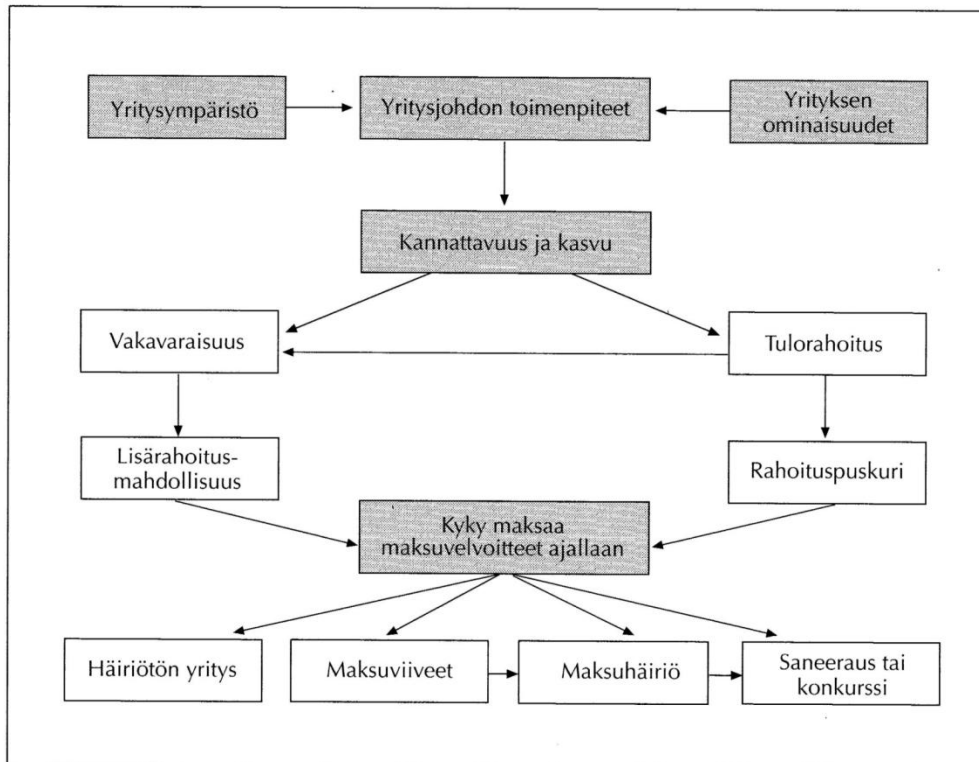
4.1 Negatiivinen talouden syöksykierre – kannattavuuden, maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden heikentyminen

Yrityksen maksuvalmiudella eli likviditeetillä tarkoitetaan yrityksen kykyä selviytyä joka hetki maksuvelvoitteistaan. Maksuvalmiilla yrityksellä on tarpeeksi nopeasti likvidoitavia varoja eli rahaa tai rahaksi muutettavia varoja erääntyvien maksujen ja velkojen katteeksi. Käytännössä yritykselle riittää, että se kykenee selviytymään maksuvelvoitteistaan tietyn ajanjakson sisällä. (Alhola & Lauslahti 2005, 156; Neilimo & Uusirauva 2005, 282.)

Jos yritys ei pysty maksamaan sitoumuksiaan ajallaan, sitä uhkaa rahoituskriisi. Tällöin yrityksen rahoitustarve ylittää sillä hetkellä käytettävissä olevan rahoituksen, eikä toiminnan tarvitsemaa lisärahoitusta saada ajoissa järjestymään tavanomaisilla toimenpiteillä. Maksuvalmiuden heikentyminen voi olla lyhytaikaista, jolloin yritys selviää siitä maksuviiveellä ja hoitaa laskut myöhässä. Pitempiaikaiset maksuvalmiuden ongelmat voivat johtaa yrityksen maksukyvyttömyyteen, jolloin yritys ei kykene hoitamaan velvoitteitaan niiden tullessa maksuun. Maksukyvyttömyyden pitkittyessä yritys voi ajautua maksuhäiriöön, jolla tarkoitetaan julkisia viranomaisten vahvistamia häiriöitä sitoumusten hoitamisessa. Maksuhäiriöiden kasaantuessa yritys voi joutua yrityssaneeraukseen tai konkurssiin. (Laitinen & Laitinen 2004, 15-17.)

Rahoituskriisin syinä ovat yleensä tulorahoituksen ja vakavaraisuuden heikkeneminen tilanteessa, jossa yrityksen kannattavuus ja kasvu ovat joutuneet epäsuhtaan. Tulorahoituksen ylläpitämä rahoituspuskuri pienenee ja lisärahoituksen saaminen vaikeutuu heikentyneen vakavaraisuuden vuoksi. (Laitinen & Laitinen 2004, 15.) Tulorahoitukseen vaikuttavat yhtä voimakkaasti sekä yrityksen kannattavuus että kasvunopeus. Liian nopeasti kasvavalle yritykselle kertyy vä-

hemmän tulo-rahoitusta kuin hitaasti kasvavalle ja hyvin kannattavalle yritykselle. (Laakso ym. 2010, 18-19.) Huonosti kannattavan ja liian nopeasti kasvavan yrityksen rahoitus ei pysy kunnossa vaan yritys velkaantuu (Laakso ym. 2010, 40). Rahoituskriisin syntyminen kaavakuvana on esitetty kuviossa 6.

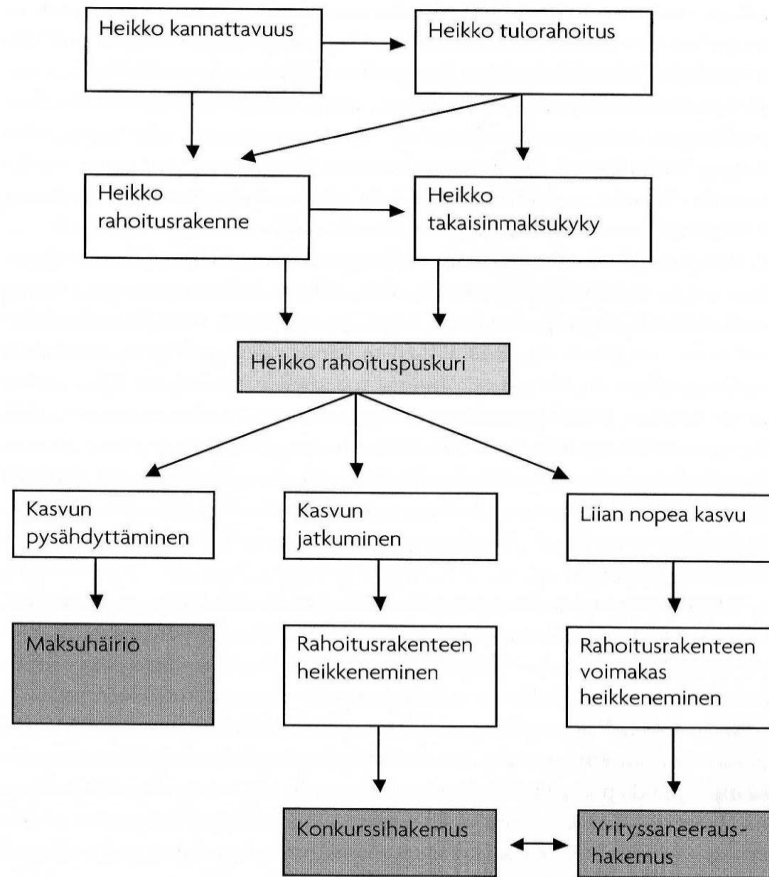
KUVIO 6. Rahoituskriisin syntyminen (Laitinen & Laitinen 2004, 16).

Negatiivisessa talouden syöksykierteessä yrityksen toiminnan huono kannattavuus heikentää maksuvalmiutta ja huono maksuvalmius heikentää puolestaan vakavaraisuutta eli pääomaraken-
netta. Huonon kannattavuuden vuoksi tulo-rahoitusta ei synny tarpeeksi kattamaan toiminnan kuluja ja maksuvalmius heikkenee. Toiminnan rahoittamiseen tarvitaan lyhytaikaista vierasta pääomaa, jonka hintana on korko. Rahoittajan riskin vuoksi rahoituksen hinta nousee ja korkeat korkokustannukset heikentävät edelleen yrityksen kannattavuutta. (Alhola & Lauslahti 2005, 155.)

4.2 Maksukyvyttömyysprosessi

Tutkittaessa häiriöttömien, maksuhäiriöllisten, yrityssaneeraukseen hakevien ja konkurssiin hakevien yritysten tunnuslukuja on havaittu, että maksuhäiriöisten yritysten yhteisinä piirteinä ovat

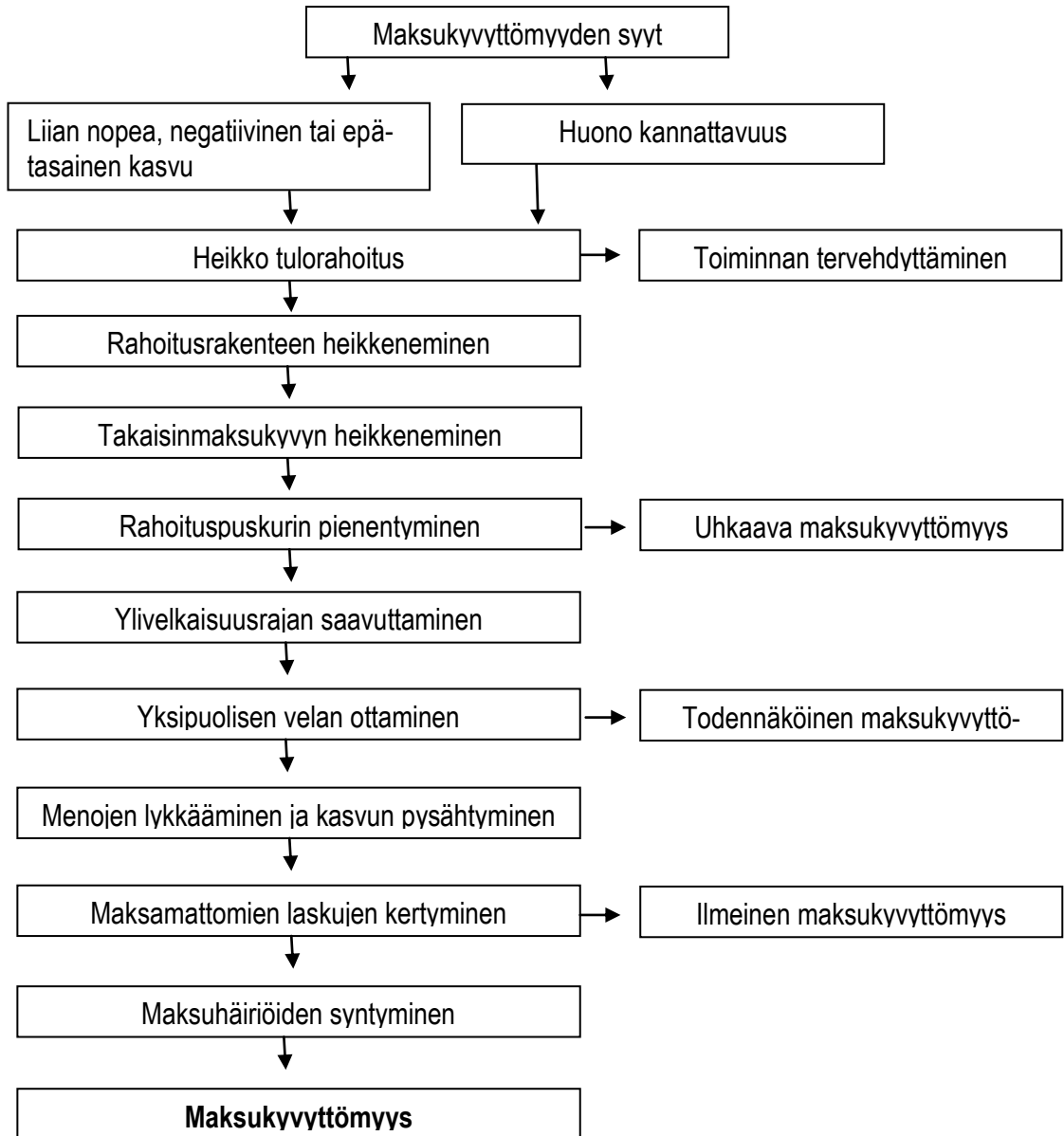
heikko kannattavuus ja riittämätön rahoituspuskuri. Eroja sen sijaan löytyy liikevaihdon kasvusta, millä on merkitystä yrityksen tulevaisuudelle ja maksukyvyttömyysajanjakson pituudelle. (Laakso ym. 2010,47.) Kuvio 7. käy ilmi heikon kannattavuuden ja heikon tulorahoituksen vaikutusmaksukyvyttömyyteen vaikuttavina tekijöinä.

KUVIO 7. Maksukyvyttömyyteen vaikuttavat tekijät (Laakso ym. 2010, 48).

Yrityksen maksukyvyttömyyden kehittymistä voidaan kuvata teoreettisesti prosessina. Maksukyvyttömyysprosessin käynnistyessä yrityksen taloudellinen tilanne heikkenee jostakin syystä ja oireet vakavoituvat systemaattisesti. Yleensä ensin heikkenee kannattavuus. Virheet yrityksen kasvustrategiassa vaikuttavat myös tulorahoituksen heikentymiseen. Tässä vaiheessa yrityksen toimintaa olisi jo syytä tervehdyttää. Tulorahoituksen heikkeneminen aiheuttaa toiminnan rahoittamisen vieraalla pääomalla, jolloin rahoitusrakenne heikkenee samoin kuin takaisinmaksukyky. Prosessin tässä vaiheessa yritys yrittää turvata toimintaansa lisäämällä lyhytaikaista vierasta pääomaa ja käyttämällä rahoitusomaisuudesta irrotettavissa olevaa rahaa. Rahoituspuskurin pienentyessä kriittiselle rajalle alkaa maksukyvyttömyys olla uhkaava. Ylivelkaantuvaa yritystä uhkaa rahoituksen saannin hankaloituminen ja se voi joutua ottamaan yksipuolista velkaa esi-

merkiksi ostovelkojen maksuaikoja pidentämällä. Jos prosessia ei saada pysäytettyä, maksukyvyttömyys on jo todennäköinen. Jatkuessaan prosessi pakottaa yrityksen lykkäämään menojaan ja pysäyttämään kasvun kokonaan. Ellei yritys kykene selviytymään maksuvelvoitteistaan, on maksukyvyttömyys ilmeinen. Prosessin viimeisessä vaiheessa yritys alkaa saada virallisia maksuhäiriöitä, joiden jatkuessa ja vakavoituessa yrityksellä ei ole muuta mahdollisuutta kuin hakeutua yrityssaneeraukseen tai joutua konkurssiin. (Laakso ym. 2010, 53-58.) Maksukyvyttömyyden syntymisprosessia ja siihen liittyviä tapahtumia pyritään selventämään kuvion (8) avulla.

KUVIO 8. Maksukyvyttömyyden syntymisprosessi (Laakso ym. 2010, 53-58).

Mitä pitemmälle maksukyvyttömyysprosessi etenee, sitä vaikeampi sitä on pysäyttää. Todellisuudessa jokaisen yrityksen prosessi on erilainen ja taloudellisessa tilanteessa esiintyy nousuja ja

laskuja. Prosessin kesto aika voi vaihdella muutamista kuukausista useisiin vuosiin. (Laakso ym. 2010, 53-58.) Taulukossa 3. on esitetty tunnuslukujen reagoiminen maksukyvyttömyysprosessin eri vaiheissa.

TAULUKKO 3. Tunnusluvut maksukyvyttömyysprosessin eri vaiheissa (Laakso ym. 2010).

Maksukyvyttömyysprosessin vaihe	Keskeinen tunnusluku
1a. Liian nopea, negatiivinen tai epätasainen kasvu	Liikevaihdon kasvuprosentti
1b. Huono kannattavuus	Sijoitetun pääoman tuottosuhte ja nettotulos-prosentti
2. Heikko tulo-rahoitus	Rahoitustulosprosentti
3. Rahoituksen heikkeneminen	Omavaraisuusaste
4. Takaisinmaksukyvyyn heikkeneminen	Lainojen hoitokate ja vieraanpääoman takaisinmaksukyky
5. Rahoituspuskurin pienentyminen	Quick ratio
6. Ylivelkaantuneisuusrajan saavuttaminen	Omavaraisuusaste, lainojen hoitokate ja vieraan pääoman takaisinmaksukyky
7. Yksipuolisen velan ottaminen	Quick ratio ja ostovelkojen kiertoaika
8. Menojen lykkääminen ja kasvun pysähtyminen	Liikevaihdon ja menojen kasvuprosentit
9. Maksamattomien laskujen kertyminen	Maksuviiveet
10. Maksuhäiriön syntyminen	Maksuhäiriöt

5 MAATILAN TALOUDEN HALLINTA

Maatilan johtamisessa tärkeintä on seurata toiminnan kannattavuutta, koska vain kannattavalla toiminnalla on mahdollisuuksia jatkaa pitkällä tähtäimellä. Menestymisen kannalta on tärkeää, että taloudellisia ja tuotannollisia tunnuslukuja lasketaan, seurataan ja analysoidaan. Analysoinnin tuloksena asetetaan uusia tavoitteita ja päätetään kehittämistoimenpiteistä, jotka yleisimmin kohdistuvat tuotantoprosesseihin ja edellyttävät taloudellisia resursseja. Tämä samoin kuin toimintaympäristön jatkuva muuttuminen asettavat vaatimuksia liiketaloudelliselle osaamiselle. (Rikonen ym. 2008, 9-15.)

5.1 Maatilayrityksen talouden johtaminen

Yrityksen menestyksekkäässä taloudellisessa johtamisessa tulevaisuutta koskeva tieto on kaikkein arvokkainta, mutta ongelmana on kuitenkin ollut se, että tulevaisuutta koskevan tiedon tuottamiseen ei ole ollut riittäviä menetelmiä. Tulevaisuuden suunnittelu on yleensä perustunut yrityksen kirjanpidon rekisteröimisiin tietoihin. Kirjanpito kuvaa aina menneisyyden tapahtumia ja sen vuoksi kirjanpidon tiedot eivät ole käyttökelpoisia apuvälineitä tulevaisuuden eikä myös senhetkessä päätöksenteossa. Kirjanpidosta tiedot saadaan aina liian myöhään: niiden perusteella nähdään lähinnä, mitä olisi pitänyt tehdä. (Eskola & Mäntysaari 2006, 108.)

Kirjanpidon tärkein tehtävä on laskenta-ajanjakson tuloksen selvittäminen. Budjetin avulla pyritään ennakoimaan tätä kirjanpidollista tulosta ja taloudellista asemaa tilikauden lopussa. Niinpä kirjanpito kertoo yrityksen kannattavuudesta menneisyydessä, mutta sen avulla ei saada tietoa yrityksen tulevasta tilanteesta eikä taseen ja tuloksen ennakointi varoita, jos yritystä uhkaa maksumalmuskriisi. Jotta tulevaisuutta koskeva tieto olisi hyödynnettävissä, on yrityksen kerättävä tietoa siitä, mihin raha menee ja mistä sitä tulee sekä tietoa siitä, ovatko rahavirrat tasaisia vai onko odotettavissa erilaisia meno- ja tulohuippuja eri kuukausina. (Eskola & Mäntysaari 2006, 108-110.) Yrityksen johtamisessa ja päätöksenteossa tulevaisuuden kassavirtatieto on tärkeässä asemassa, sillä päätöksillä vaikutetaan tulevaisuuteen eikä menneisyyteen.

5.2 Rahoituksen johtaminen

Yrityksen rahoituksen johtamisen tavoitteena on turvata rahan riittävyys yrityksen varsinaiselle liiketoiminnalle. Rahaa on oltava yritystoiminnan käyttöaineena aina riittävästi ja sen on oltava mahdollisimman halpaa, jotta yritystoiminta olisi kannattavaa. Yrityksen tuotantoprosessien suju-

minen häiriötä edellyttää rahan riittämistä tuotantoprosessien eri vaiheissa. Edelleen rahaa on oltava jatkuvasti, jotta toimintaa voidaan ylläpitää; on pystyttävä maksamaan ajallaan toiminnan aiheuttamat pakolliset menot, kuten tuotantopanokset, energia- ja korjaus- yms. toimintakulut. (Kasanen 1996, 83-86.)

Rahan jokahetkistä riittämistä kutsutaan maksuvalmiudeksi eli likviditeetiksi. Yrityksellä on maksuvalmiutta silloin, kun sillä jatkuvasti on välittömästi käyttöön saatavia maksuvälineitä riittävästi kaikkiin velvoitteisiin. Pitemmän tähtäimen rahan riittävyysongelmaa kutsutaan vakavaraisuudeksi. Yritys on vakavarainen silloin, kun sen varat ovat velkoja suuremmat. (Kasanen 1996, 86-87.) Kassavirta on kannattavuutta tärkeämpi, sillä jos rahat loppuvat, niin yrityksen toimintakin loppuu. Kannattavuus ei välttämättä tarkoita sitä, että kassavirta on riittävä.

5.3 Rahoituksen suunnittelu

Rahoitussuunnittelun tavoitteena on rahoituksen riittävyysongelman ratkaiseminen etukäteen. Yrityksen budjetti on yrityksen toimintaa varten laadittu mahdollisimman edullisen taloudellisen tuloksen sisältävä ja määrättyä ajanjaksona toteutettavaksi tarkoitettu euromääräinen ja joskus myös määrällisesti ilmaistu toimintasuunnitelma. Rahoitusbudjettia varten yrityksen suoriteperusteiset osabudjetit muutetaan kassaperusteisiksi, jonka kautta voidaan todeta rahojen riittävyys suunnitellun toiminnan toteuttamiseksi. (Kasanen 1996, 109.)

Rahoitussuunnittelu voidaan jakaa pitkän tähtäimen ja lyhyen tähtäimen rahoitussuunnitteluun. Pitkän tähtäimen rahoitussuunnittelun ensisijaisena tavoitteena on rahoituksen kannattavuuden ja tulo-rahoituksen pitkän tähtäimen riittävyys turvaaminen. Lyhyen tähtäimen rahoitusbudjetoinnissa tavoitteena on rahan jokahetkisen riittävyys turvaaminen eli maksuvalmiuden turvaaminen. Lyhyen tähtäimen rahoitusbudjetteja kutsutaan maksuvalmius- tai likviditeettibudjeteiksi, ja niiden aikaulottuvuus on yleensä enintään vuosi. Maksuvalmiusbudjetti laaditaan yleensä 12 kuukaudeksi ja budjettia tarkennetaan aina lähimmille kuukausille. Maksuvalmiusbudjetin lähiviikot ja -päivät voidaan tarkentaa kassabudjeteiksi, joiden avulla voidaan ratkaista päivittäiset kassanhoito-ongelmat. (Kasanen 1996, 109-110.)

Rahoitusbudjetointi toteutetaan yleensä ruullaavana kassavirtalaskelmana siten, että aina yhden kauden mentyä lähiajan budjettia tarkennetaan ja tulevaa aikaa koskeva osa pyritään saattamaan mahdollisimman ajantasaiseksi, tarvittaessa päiväkohtaiseksi, käytettävissä olevien tarkempien ennusteiden pohjalta. Tulevaisuuteen suuntautuvan kassavirtakirjanpidon tavoitteena onkin saa-

da tarkempaa tietoa yrityksen tulevista kassavirroista ja työkaluja kassan hallintaa varten. Yleensä yritysten konkurssit ja muut likviditeettiongelmat johtuvat nimenomaan kassan riittämättömydestä, eikä perinteinen liikekirjanpito anna sen varalle työkaluja. (Kasanen 1996, 110-111.)

5.4 Kassavirta

Taloussanakirjan mukaan kassavirta (cash flow) tarkoittaa kaikkea sitä rahaa, joka virtaa kassaan ja kassasta. Kassavirtalaskelma (cash flow statement) on laskelma, jossa taseen jaksotusratkaisuja tarkastellaan kassavirtojen eli kassaan- ja kassastamaksujen muodossa ja tilikauden tuloista vähennetään menot taloudellisessa etuoikeusjärjestyksessä. (Taloussanakirja, hakupäivä 3.2.2011.)

Kassavirtalaskelmien perusajatuksena on, että yrityksen toiminnan aiheuttamat tulot ja menot otetaan huomioon kassaperusteisesti eli silloin, kun kyseiset tapahtumat ilmenevät kassaan maksuina ja kassasta maksuina yrityksen kassa- ja pankkitileiltä (Kinnunen, Leppiniemi, Martikainen & Virtanen 2000, 136). Kassavirta-ajattelu näyttää yrityksen rahatilanteesta yksinkertaisen ja selkeän kuvan, jonka ymmärtävät muutkin kuin taloushallinnon asiantuntijat. Kassavirtalaskelmasta saadun tiedon avulla esim. investointeja voidaan mitoittaa oikein kassavirtaan nähden. Kassavirta-ajattelussa korostuu se, että yrityksen johdon keskeisin tehtävä on päivittäisen maksuvalmiuden turvaaminen. Yritysjohdon on huolehdittava kassavirrasta eli siitä, että rahat riittävät joka päivä kaikkiin velvoitteisiin. (Eskola & Mäntysaari 2006, 110.)

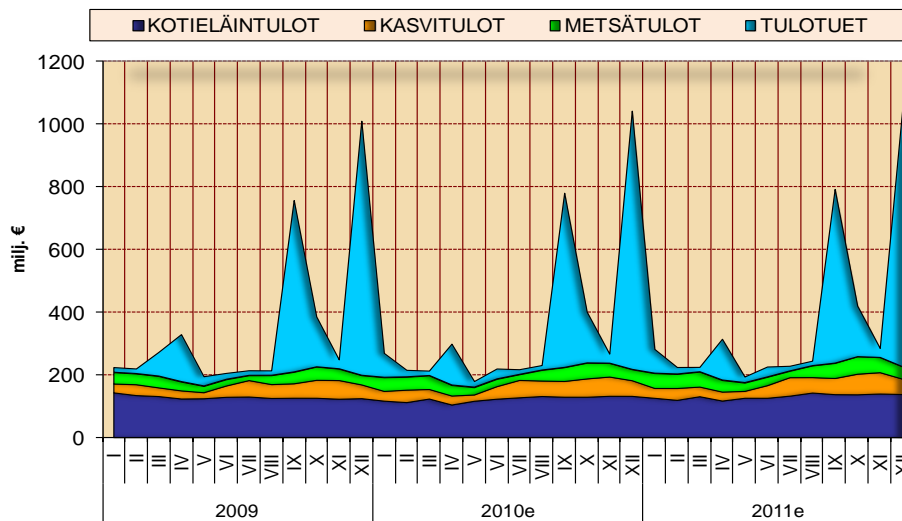
Kassavirtalaskelma on yrityksen tärkein työkalu, sillä se näyttää yrityksen maksuvalmiuden ai-
kasarjana kun taas taseen tunnusluvut kertovat vain tietystä hetkestä – yleensä tilikauden päätöstilanteen. Kassavirtalaskelma auttaa tunnistamaan yrityksen, tässä maatilán, tuotantoprosessit sekä asettamaan niille välitavoitteita. Lisäksi se panee pohtimaan eri tuotantopanosvaihtoehtojen vaikutusta yrityksen maksuvalmiuteen. Kassavirtalaskelma toimii myös maksuvalmiuden mittaamisessa ja budjettiseurannassa. Maksuvalmiuden tulee olla sellaisella tasolla, että yritys kykenee selviytymään maksuvelvoitteistaan niin lyhyellä kuin pidemmälläkin aikavälillä ja parhaiten maksuvelvoitteista selviytymisen näkee yrityksen tulevista kassavirroista. (Koski 2008, hakupäivä 2.4.2011.)

5.5 Maatilan kassavirtalaskelma

Maataloudessa maksuvalmiuden ja toiminnan rahoituksen merkitys on kannattavuuden ohella taloudellisten toimintaedellytysten tarkastelussa tärkeää. Yrityksen on selviydyttävä sekä lyhyellä

että pitkällä aikavälillä maksuvelvoitteistaan, jotta toiminta voisi häiriöttä jatkua. Maksuvalmius tarkoittaa tulorahoituksen riittävyyttä ja sen tarkastelussa käytetään perinteisen taseanalyysin tunnuslukuja ja erilaisia rahavirtalaskelmia. Maatilayritysten kannattavuuskirjanpidossa maksuvalmiuden tarkastelu perustuu erilaisiin kassavirtalaskelmiin. Laskelman rakenne on Yritystutkimusneuvottelukunnan suosituksen mukainen, jossa tarkastellaan tulo- ja menojen riittävyyttä rahan käytön eri kohteisiin niiden taloudellisessa etuoikeusjärjestyksessä. Kassavirtojen kuvauksen avulla voidaan tutkia rahoituksen riittävyyttä, lainojen hoito- ja verorasitetta, erilaisten maksujen ja velvoitteiden hoitokykyä ja yleensäkin rahoituksen hallintaa ja tehokkuutta. (Rantala 2010, haku-päivä 28.9.2011.)

Maatilayrityksen ajantasainen kassa ja lyhyen tähtäimen kassavirtalaskelmat ovat tärkeässä asemassa, koska suurimmat tulojen ja menojen kassavirrat ajoittuvat vuodenkierrossa tietyille ajankohdille. Vaikka maidontuotannossa vuosittainen tulojen kassavirta on suhteellisen vakio, aiheuttavat maataloustukien maksatusaikataulut sen, että hyvin ison osa myös maidontuotannon tuloista sijoittuu loppuvuoteen kuvan 1. osoittamalla tavalla. (Linjakumpu 13.1.2011, luento.)

KUVIO 9. Maatilatalouden tulot kuukausittain 2009-2011, milj. €. (Linjakumpu 13.1.2011, luento).

5.6 Informaatiota kassavirtalaskelmasta

Kassavirta-ajattelu ei ole pelkästään maksuvalmiuden seuranta vaan sen avulla saadaan tietoa myös kannattavuudesta ja vakavaraisuudesta myös tulevaisuuden osalta. Kun yritys on kasvu- tai kriisitilanteessa, on kassavirrasta nähtävissä kassakriisin ennusmerkit hyvissä ajoin ja hälyttävis-

sä tapauksissa yrityksellä on mahdollisuus toimia mahdollisimman varhain. (Eskola & Mäntysaari 2006, 86.)

Varoitustilaksi kutsutaan sitä taloudellista tilaa, joka varoittaa mahdollisesta kriisin lähestymisestä. Varoitustila voidaan laskea talouden tunnusluvuista, mutta silloin tarvitaan tietoa siitä, miten talouden tunnusluvut käyttäytyvät kriisiprosessin aikana. Varoitustila voidaan havaita kassavirrasta helposti: kun juokseva kassavirta on negatiivinen, on yrityksen arvioitava, kuinka kauan se pystyy suoriutumaan velvoitteistaan negatiivisella kassavirralla ja millaisiin korjaaviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä tilanteen korjaamiseksi. (Eskola & Mäntysaari 2006, 114.)

6 KASSAVIRTALASKENTAOHJELMAN KEHITTÄMINEN

Opinnäytetyön kehittämistehtävän päätavoitteena oli kehittää ymmärrettävä ja helppokäyttöinen työkalu maidontuotantotilan kassavirran hallintaan. Työkalun toteutustapa on Excel-työkirja, joka sisältää ajantasaisen tulonmuodostuksen seurannan, kassavirtalaskelman ja luo tulos- ja taselaskelmat annettujen perustietojen pohjalta.

Työkalu keskittyy kuukausitasolla kassavirran mallintamiseen todellisten maksutapahtumien perusteella. Se antaa myös uskottavia ennusteita maatilan liikevaihdon ja tuloksen kehityksestä. Työkalun tarkoitus on osoittaa rahan tarve ja ennakoida mahdollinen rahan loppuminen. Kuukausitason kassavirtalaskelma on toteutettu suoralla menetelmällä, jossa kassavirtalaskelma johdetaan suoraan toteutuneista tuloista ja menoista. Työkalun avulla maatilayrittäjän on helppo seurata yrityksensä tulo- ja menokehitystä ja mahdollista havaita taloudellisesti kriittisimmät ajankohdat (menohuiput) ja ennakoida rahan riittävyyttä arvuuttelun sijaan.

Työkalun Microsoft Excel-työkirjassa maidontuotannon tulot lasketaan automaattisesti maidon keräilytietojen mukaan omassa taulussa. Tulot päivittyvät automaattisesti kuukausitason kassavirtalaskelmaan, joka on omassa taulussa. Kuukausitason kassavirtalaskelmaan yrittäjä kirjaa menot niiden etuoikeusjärjestyksessä. Tulos ja tase muodostuvat automaattisesti kassavirtalaskelmapohjaan perustuen omaan tauluunsa työkirjaan. Myös liiketoiminnan keskeisimmät talouden tunnusluvut ohjelma laskee automaattisesti em. tietojen perusteella työkalun Tulostauluun. Työkalu helpottaa maatilayrityksen liiketoiminnan kehityksen seurantaa ja automaattisesti täyttyvät lomakkeet ja kassavirtalaskelmat helpottavat yrittäjän työtä huomattavasti edellyttäen, että tiedot kirjataan tauluihin säännöllisesti.

7 KASSAVIRTALASKENTAOHJELMAN ESITTELY

Tässä työssä kehityksen kohteena oleva kassavirtalaskelma on tarkoitettu maatilán kassavirtojen hallintaan mahdollisimman yksinkertaisella laskelmapohjalla. Laskelmapohja on tehty Excel-taulukkolaskentaohjelman työkirjaan, jossa on käytössä neljä taulua eri laskelmia varten. Taulujen määrä on pyritty pitämään minimissä ja taulujen koko sellaisena, että taulussa olevat tiedot näkyvät käyttäjälle kokonaisuudessaan ilman näytön rullausta.

Taulujen väritys kertoo käyttäjälle, onko soluun syötettävä luku täytettävä manuaalisesti vai täytyykö solu automaattisesti valmiin kaavan perusteella. Väritetyt solut täyttyvät automaattisesti työkalussa valmiina olevien kaavojen perusteella, eikä käyttäjä voi muokata niitä. Käyttäjystävällisyyden vuoksi nämä solut ovat myös lukittuja, jotta käyttäjä ei vahingossa poista tai muuta valmiita kaavoja. Värittämättömät solut tarkoittavat sitä, että käyttäjän on määritettävä solun arvo itse. Maitotilin laskentataulukossa käyttäjä kirjaa maitomäärät litroina ja kassavirtataulukossa tulot ja menot euroina.

7.1 Maitotilin laskentataulu

Ensimmäisessä taulussa lasketaan ajantasaista tulokertymää maitotilinlaskentataulukossa. Tauluun käyttäjä kirjaa maidonkeruutiedot ja perustiedot maidon hinnanmuodostuksesta eli valkuais- ja rasvaprosentit meijerin kuukausittaisten hinnoittelunäytteiden perusteella – tiedot tuottaja saa Valma-palvelusta – sekä laatusopimuksesta. Jos tilalla ei ole laatusopimusta, maidon tuottajahintaa alenee 0,5 snt.

7.1.1 Maidonkeruutiedot

Maidonkeruutaulukoon käyttäjä kirjaa jokaisen maidonkeruun jälkeen tilalta lähteneen maitomäärän litroina kyseisen päivän kohdalle. Näkymä maidonkeruutiedoista on kuviossa 10.

Maitotilin laskelma								
	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	E
Maitoauton käynti pv	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l	Lukema/l
1. tai 2.	1750,00	1800,00	1785,00	1750,00	1660,00	1730,00	1770,00	1810,00
3. tai 4.	1750,00	1800,00	1785,00	1740,00	1680,00	1730,00	1770,00	1810,00
5. tai 6.	1750,00	1800,00	1785,00	1730,00	1680,00	1730,00	1770,00	1810,00
7. tai 8.	1750,00	1825,00	1785,00	1730,00	1680,00	1730,00	1770,00	1810,00
9. tai 10.	1770,00	1825,00	1785,00	1730,00	1680,00	1730,00	1770,00	1810,00
11. tai 12.	1770,00	1825,00	1785,00	1730,00	1680,00	1730,00	1770,00	1810,00
13. tai 14.	1770,00	1825,00	1785,00	1730,00	1680,00	1730,00	1810,00	1810,00
15. tai 16.	1770,00	1825,00	1785,00	1730,00	1720,00	1730,00	1810,00	1810,00
17. tai 18.	1770,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1730,00	1810,00	1810,00
19. tai 20.	1770,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
21. tai 22.	1785,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
23. tai 24.	1785,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
25. tai 26.	1785,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
27. tai 28.	1785,00	1810,00	1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
29. tai 30	1785,00		1785,00	1690,00	1720,00	1750,00	1810,00	1810,00
31.			1785,00				1810,00	
Yhteensä	26545,00	25385,00	28560,00	25700,00	25500,00	26070,00	28720,00	27200,00

KUVIO 10. Maidonkeruutietojen kirjaaminen

Maitotili maksetaan tuottajalle kahdessa erässä. Ensimmäinen erä, joka on kyseisen kuukauden ennakkomaksu, maksetaan kuukauden 4. päivä ja varsinainen lopullinen maitotili, joka lasketaan kertyneen maitomäärän ja kyseisen tuottajahinnan perusteella, maksetaan seuraavan kuukauden loppupuolella. Tästä on tietenkin vähennetty jo maksettu ennakkomaksu.

7.1.2 Tilatiedot

Maitotilin laskentatauluun käyttäjän on päivitettävä maidon perushinta ja kausihinta sen kuukauden kohdalle, jolloin hinnan muutos tulee voimaan. Lisäksi käyttäjän on päivitettävä myös oman tilan hinnoittelunäytteiden mukaiset maidon rasva- ja valkuaisarvot taulukkoon siinä muodossa kuin ne on Valma-palvelussa esitetty sekä tieto siitä, onko tilalla laatusopimusta. Näiden tietojen perusteella ohjelma laskee kulloinkin voimassa olevan maidon tuottajahinnan. Tuottajahinnan ja maitomäärän perusteella ohjelma laskee kuukausittaisen maitotilin sekä maitomäärään perustuvan tuotantotuen. Näkymä käyttäjän kirjaamista tilatiedoista ja ohjeistuksesta on kuviossa 11.

Tilan tiedot				Tilan tiedot Valmasta:	
Perushinta	34,80	34,80	34,80	Kirjaa kuukauden perushinta ja kausilisähinta ko. sarakkeeseen.	
Kausilisä	-0,50	-0,50	-3,50	Kirjaa kuukauden keskirasva-%	
Rasva-%	4,35	4,26	4,33		
Rasvakorjaus	0,12	-0,10	0,07	Kirjaa kuukauden keskivalkuais-%	
Valk.-%	3,25	3,41	3,43		
Valk.korjaus	-0,32	0,72	0,85		
Laatusopimus	0,00	0,00	0,00		
Hinta snt/l	34,10	34,92	32,22	Laatusopimus k/e:	k

KUVIO 11. Tilan tietojen kirjaaminen

7.1.3 Maitotilin laskenta

Lopullisen maitotilin ja tuottajalle maksettavan euromäärän sekä tuotantotuen euromäärän ohjelma laskee automaattisesti. Nämä tiedot siirtyvät suoraan kassavirtatauluun tulojen kertymään. Näkymä maitotilistä on kuviossa 12.

Maitotili	9050,52	8864,19	9201,18	8120,
Alv.	1086,06	1063,70	1104,14	974,
Yhteensä	10136,58	9927,89	10305,32	9094,
Ennako	3310,00	3310,00	3310,00	3240,
Maksetaan	6826,58	6617,89	6995,32	5854,
Tuotantotuki	2229,78	2132,34	2399,04	2158,
Tulo maidosta	12366,36	12060,23	12704,36	11253,

KUVIO 12. Maitotilin laskeminen

7.2 Kassavirran laskentataulu

Kassavirran laskentatauluun tulojen osalta maidontilitys päivittyy automaattisesti. Muut tulotiedot käyttäjä kirjaa kunkin kuukauden kohdalle omaan soluunsa. Tulotiedot summautuvat automaattisesti vuoden lopussa omaan sarakkeeseensa. Näkymä tulotietojen kirjaamisesta on kuviossa 13.

KASSAVIRTASEURANTA			
TULOT	Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu
Edellisen kk:n tulos	5 000,00	6 021,87	2 200,07
Maitotilin ennakko	3 520,00	3 650,00	3 560,00
Maitotili 23.päivä	6 616,58	6 277,89	6 745,32
Teuraat		4 800,00	716,48
Välitysvasikat			234,24
Kasvinviljelytuotot			
Muut myyntituotot			
Maidon tuotantotuki	2 051,60	2 229,78	2 132,34
Ympäristötuki+LFA			
Tilatuki			
Hyvinvointituki			
Hehtaarituki	2 785,50		
Pohjoinen kotiel.+teur+markkina			
Lietelannan sij.peltoon			
Palautukset			
Satunnaiset tulot			
Muut tulot			
TULOT YHTEENSÄ	14 973,68	16 957,67	13 388,38

KUVIO 13. Tulotietojen kirjaaminen kassavirtatauluun.

Menopuolelle kassavirran laskentatauluun käyttäjä kirjaa aina maksussa olevat laskut etuoikeusjärjestyksessä omiin soluihinsa. Menotiedot summautuvat automaattisesti vuoden lopussa omaan sarakkeeseensa. Ohjelma laskee ajantasaista kassatilannetta, joka näkyy alimmaisella rivillä.

Joidenkin menoerien kohdalla samaan soluun joudutaan syöttämään useampia lukuja (laskuja), jolloin tietojen syöttö kyseiseen soluun on aloitettava kaavalla, esim. = 7303,85+1000+1250. Kuviossa 14. on esimerkki useamman luvun kirjaamisesta soluun.

fx =7303,85+1000+1250			
	C	D	E

KUVIO 14. Useamman luvun syöttö soluun

Menopuolen maksut on ryhmitelty käytännössä olevan maatalouden kirjanpidon tuloslaskelmapohjan mukaisesti sillä ajatuksella, että alustava tuloslaskelma rakentuu näiden tietojen perusteella omaan laskentatauluun. Virallista tuloslaskelmaa se ei noudata eikä ole tarkoitukseen, mut-

ta tässä taulussa käyttäjä pystyy seuraamaan eri menoerien kertymää ajantasaisesti vuoden aikana. Menotiedot summautuvat automaattisesti vuoden lopussa omaan sarakkeeseensa. Näkyvä menotietojen kirjaamisesta on esitetty kuviossa 15.

MENOT			
Lehmien rehut	3 420,00	3 275,55	1 105,84
Vasikoiden rehut ja rehujuomat	146,64	263,78	130,60
Eläinlääkitysmenot	118,46		164,63
Siemennykset yms.	592,16	252,58	542,90
Nautakarjan tarvikkeet			72,55
Lomituspalvelut			
Sähkö			315,18
Vesi			
Jätehuolto	64,17	40,82	65,71
Puhelin+laajakaista	175,08	137,14	147,78
Verot; kiinteistö ym.			
Polttoaineet		1 431,24	1 436,46
Lannoit.+kasvinsuo.+siemenet			
Muut: tsto, kirjanp.,lehdet, jäsenm	78,49	330,40	418,47
Maatalouden muut aine- ja tarvik.	417,32	479,70	222,45
Vakuutukset, kaikki	212,66	317,68	205,35
MYEL, YEL, MATA		1 981,58	
Maatalouden ostetut konetyöt		1 860,18	
Ulkopuoliset palvelut	1 360,06	237,39	1 358,74
Koneiden ja raken. kunnossapito		1 858,18	274,37
Pellonvuokrat ja muut vuokrat			
Maatalouden hankintamenot			
Muut satunnaiset menot			
Muut menot			
Muut kulut, laskujen korot yms.	15,98		5,90
Korkokulut	163,10	161,24	158,82
Lainojen lyhennykset	1 000,00	1 000,00	1 000,00
MENOT YHTEENSÄ	8 951,81	14 757,60	7 625,75
KASSA	6 021,87	2 200,07	5 762,63

Navetan tarvikkeet:
vedinkastot, pesuaineet,
kolat, harjat,
itsehoitotarvikkeet

KUVIO 15. Menotietojen kirjaaminen kassavirtatauluun.

Halutessaan tuottaja pystyy suorittamaan kassavirtojen, lähinnä tulokassavirtojen, ennakoitua kirjaamalla esimerkiksi Märe-ohjelmasta saatavan maidontuotantoennusteen mukaiset kuukausittaiset maitomäärät maitotilin laskentatauluun kunkin kuukauden kohdalle ja päivittämällä sen maidon keräilyn jälkeen oikeaksi. Edelleen tukihakemusten tekemisen yhteydessä saatavan alus-

tavan tukilaskelman mukaiset tulotiedot voi kirjata kassavirtaan kunkin kuukauden kohdalle. Tuki-
en maksatusaikataulu on saatavissa Maaseutuviraston (www.mavi.fi) sivuilta.

7.3 Tulos- ja tase-laskelma

Tilinpäätös on tilikaudelta tehtävä laskelma, joka selvittää yrityksen tuloksen ja varallisuusase-
man. Tilinpäätösdokumenteista tärkeimpiä ovat tuloslaskelma ja tase. Tuloslaskelma on tilinpää-
töksen dokumentti, joka esittää tilikaudelle kuuluvat tulot eli tuotot ja tilikaudelle kuuluvat menot
eli kulut vähennyslaskumuotoisena laskelmana. Tilinpäätöksen tuloksena saadaan tilikauden
tulos, joka esittää omistajien varallisuuden muutoksen. Taseessa on esitetty yhteenvetona yrityk-
sen omaisuuden ja velkojen arvo tiettyinä ajankohtana. (Leppiniemi 1996, 42–44.)

7.3.1 Tulostaulu

Alustava epävirallinen tuloslaskelma muodostuu automaattisesti tulostauluun kassavirtataulun
tietojen perusteella. Poistot voi käyttäjä halutessaan laskea samassa taulussa, mutta poistotiedot
voi syöttää myös erikseen poistotietoja varten varattuihin soluihin. Näkymä molempien poistotie-
tojen kirjaamisesta on esitetty kuviossa 16.

Poistolaskelma	Rakennukset	Rakennelmat	Koneet	Salaojat	Sillat yms.
Poisto-%	10 %	10 %	15 %	10 %	20 %
Menojäännös alussa	235611,85	3605,87	78495,85	555,13	7675,15
Poisto	23561,19	360,59	11774,38	55,51	1535,03
Menojäännös lopussa	212050,67	3245,28	66721,47	499,62	6140,12

tai

POISTOT	Rakennuspoistot	23921,77
	Konepoistot	11774,38
	Muut poistot	1590,54
	<i>Poistot yhteensä</i>	37286,69

KUVIO 16. Poistotietojen kirjaaminen

Työtuntimäärän käyttäjä kirjaa omaan soluunsa, joka on **TUNNUSLUKU** otsakkeen alapuolella.
Annettujen poistotietojen ja työtuntimäärän jälkeen ohjelma laskee automaattisesti epävirallisen
alustavan tuloslaskelman. Näkymä tuloslaskelmasta on esitetty kuviossa 17.

MAATALOUDEN TULOSLASKELMA		
TUOTOT	Kotieläintuotot	143 594,77
	Kasvinviljelytuotot	0,00
	Muut myyntituotot	0,00
	Tuet	69 003,57
	Muut tulot	924,54
	LIKEVAIHTO	212 598,34
	KOKONAISTUOTTO	212 598,34
KULUT	Aine- ja tarvikeostot	101 830,70
	Ulkopuoliset palvelut	17 546,74
	Henkilöstökulut	
	Vuokrakulut	1 156,40
	Vakuutuskulut	9 938,50
	Kunnossapitokulut	4 243,08
	Muut satunnaiset menot	0,00
	Muut maatalouden kulut	5 939,43
	Yrittäjäperheen palkkavaatimus:	32 500,00
	Kulut yhteensä	173 154,85
	KÄYTTÖKATE	39 443,49
POISTOT	Rakennuspoistot	23921,77
	Konepoistot	11774,38
	Muut poistot	1590,54
	<i>Poistot yhteensä</i>	37286,69
	LIKETULOS	2 156,79
RAHOITUS	Korko- ja rahoitustuotot	924,54
	Korkokulut	4 898,81
	Lainojen lyhennykset	27 977,70
	NETTOTULOS	-24 896,37
	YRITTÄJÄTULO	7 603,63
	Oman pääoman korkovaatimus	17897,12
	YRITTÄJÄNVOITTO	-42 793,49

KUVIO 17. Alustava tuloslaskelma

Tässä vaiheessa, kun alustava tuloslaskelma on valmis, voi käyttäjä ruveta suunnittelemaan verotusta mm. poistojen avulla. Vaikka verosuunnittelu ja verolaskelmat on rajattu tämän työn ulkopuolelle, on jo näiden laskelmien perusteella mahdollista kokeilla eri poistoprosenteilla verotetta-

van tulon laskemista. Muuttamalla poistotaulussa olevaa poistoprosenttilukua, päivittyvät poistotiedot tuloslaskelmaan ja samalla päivittyy koko tuloslaskelma.

7.3.2 Tasetaulu

Tase osoittaa yrityksen taloudellisen aseman tilinpäätöspäivänä. Se osoittaa, mistä yrityksen käytössä oleva pääoma on peräisin ja mihin se on sitoutuneena. (Leppiniemi 1996, 42 – 44.) Taseen muodostumiseksi on käyttäjän annettava perustietoja tilan omaisuudesta esim. eläinten lukumäärä, viitemäärä, omistuksessa oleva peltopinta-ala. Nämä tiedot käyttäjä kirjaa tasetauluun omille paikoilleen. Laskennallisina arvoina ohjelmassa on käytetty ProAgrian käyttämiä hintoja, jotka on esitetty taulukossa 4. (Kärenlampi 7.10.2011, sähköpostiviesti) :

TAULUKKO 4. Taseen omaisuuden laskennallisia arvoja

Peltohehtaari, sala-oja	4706 €/ha
Viitemäärä	5 snt/l
Lehmä	760 €
Hieho	590 €
Vasikka	170 €
Rehupaali	45 €
Meijerin osuuden arvo	40 €

Näkymä omaisuustietojen kirjaamisesta on esitetty kuviossa 18.

TILAN PERUSTIEDOT		
Peltopinta-ala, ha:	42,5	140505,00
Viitemäärä ltr:	378420	18921,00
Lehmien määrä vuoden lopussa:	42	31920,00
Hiehojen määrä vuoden lopussa:	18	10620,00
Vasikat<24 kk:	25	4250,00
Paalujen määrä:	578	28900,00
Osuuksien lkm:	720	28800,00

KUVIO 18. Tilan omaisuustietojen kirjaaminen

Tasetauluun käyttäjän on kirjattava VASTAAVAA puolelle rahavarojen ja rahoitusarvopaperien summa sille varatulle paikalle ja VASTATTAVAA puolelle yrityksen kaikki lainat omille paikoilleen. Tämän jälkeen ohjelma laskee alustavan epävirallisen taseen yritykselle. Taseen tietoja käytetään myös tunnuslukujen laskemiseen. Näkymä rahavarojen ja lainojen kirjaamisesta tasetauluun on esitetty kuviossa 19.

Myyntisaamiset (tuki)	
Muut lyhytaikaiset saamiset	
Rahat ja rahoitusarvopaperit	12500,00
Vastaavaa yhteensä	565073,16
VASTATTAVAA	
Oma pääoma	357942,36
Valtion- ja korkotukilainat	116861,50
Muut pitkäaikaiset lainat	84400,00
Lyhytaikaiset lainat	2848,50
Muut lyhytaikaiset velat	3020,80
<i>Vieras pääoma yhteensä</i>	<i>207130,80</i>
Vastattavaa yhteensä	565073,16

KUVIO 19. Rahavarojen ja lainojen kirjaaminen

Kun kaikki edellä mainitut tiedot on kirjattu omille paikoilleen, laskee ohjelma keskeisimmät yritystoiminnan ja maatalouden perinteiset tunnusluvut. Tunnuslukujen avulla käyttäjä voi seurata oman tilansa kannattavuutta, vakavaraisuutta ja rahoitusta sekä lisäksi kiinnittää huomiota rahoittajan laskemiin tunnuslukuihin. Näkymä keskeisimmistä tunnusluvuista on esitetty kuviossa 20.

Kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut	
Kannattavuuskerroin:	0,15
Yrittäjätulo:	7 603,63 €
Nettotulosprosentti:	19 %
Työn tuotto:	2,04 €/h
Pääoman tuotto:	0,8 %
Vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut	
Omanvaraisuusaste:	63 %
Suhteellinen velkaantuneisuus:	97 %
Gearing:	58 %
Rahoitusjäämä :	67 969,21
Lainojen hoitokate:	2,2
Rahoittajan seuraamat tunnusluvut	
Maatalouden velat/käyttökate	5,3
Maatalouden velat/maatalouden tulot yht.	97 %
Maatalouden velat/maatalouden rahoitusjäämä	3,0
Menojäännös-velat (negat.verovelka)	81526,4

KUVIO 20. Tilan talouden tunnuslukuja

7.4 Yhteenveto

Tarve kehityksen kohteena olevalle työkalulle syntyi, kun etsittiin maidontuotantotilalle sopivaa valmista kassavirtalaskenta-ohjelmaa. Sellaista valmista ohjelmaa ei löytynyt, jossa pystyttäisiin ajantasaisesti seuraamaan tilan rahaliikennettä sekä ennustamaan maidontuotantotilan tulovirtaa. Työkalu on kehittynyt tasaisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan jatkuneen testauksen ja siitä saadun käyttökokemuksen ansiosta. Tässä työssä esitellyt kuviot työkalun eri toiminnoista on tehty kuvitteelliselle tilalle eli taulujen kuvioissa olevat luvut ovat fiktiivisiä. Varsinainen testaus on tapahtunut maidontuotantotilalla oikeilla arvoilla. Kehitystyössä haastavinta on ollut työkalun pitäminen niin yksinkertaisena ja käyttäjäystävällisenä, että kynnystä ohjelman käyttöön ei syntyisi kokemattomammallekaan käyttäjälle. Työkaluun on haluttu sisällyttää tarvittava määrä hyödyllisiä ominaisuuksia. Yksinkertaisuus ei saa rajoittaa työkalun laskelmien luotettavuutta.

8 POHDINTA

Maatilan johtamisessa tärkeintä on seurata toiminnan kannattavuutta, koska vain kannattavalla toiminnalla on mahdollisuuksia jatkaa pitkällä tähtäimellä. Talouden tunnusluvuista yritystoimintaan liittyviä riskejä mitataan pitemmällä tähtäimellä vakavaraisuusmittareilla ja lyhyellä tähtäimellä maksuvalmiusmittareilla. Maksuvalmiuden merkitys on taloudellisten toimintaedellytysten tarkastelussa tärkeää, sillä yrityksen on selviydyttävä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä maksuvelvoitteistaan, jotta toiminta voisi häiriöttä jatkaa. Maksuvalmius tarkoittaa tulo-rahoituksen riittävyyttä ja sen tarkastelussa käytetään perinteisen taseanalyysin tunnuslukuja ja erilaisia raha- ja kassavirtalaskelmia.

Maatiloilla kassavirtalaskentaa tehdään erittäin vähän, jos ollenkaan. Kuitenkin maatilayrityksen ajantasainen kassa ja lyhyen tähtäimen kassavirtalaskelmat ovat tärkeässä asemassa, koska samalla tavalla kuin osa tuotantotoista ajoittuu vuodenkierrossa tietyille ajankohdille, myös suurimmat tulojen ja menojen kassavirrat ajoittuvat vuodenkierrossa tietyille ajankohdille. Vaikka maidontuotannossa vuosittainen tulojen kassavirta on suhteellisen vakio, aiheuttavat maataloustukien maksatusaikataulut sen, että hyvin iso osa myös maidontuotannon tuloista sijoittuu loppuvuoteen.

Maidontuotantotiloilla myös vuosittainen menojen kassavirta on suhteellisen vakio, mutta meno-
huippuja aiheutuu muun muassa lannoitteiden ostosta sekä urakointipalveluiden ostoista, joita yhä useammat maidontuotantotilat nykyisin käyttävät, esimerkkinä rehun teko ja lietteen levitys. Lisäksi lainojen lyhennykset ovat usein puolivuositain tapahtuvina suhteellisen korkeita menoeriä. Kun tulo- ja menokassavirtoihin tulee vuodenkierron aikana huippuja, on ajantasainen kassavirtalaskelma entistä tärkeämmässä asemassa, jotta pystytään ennakoimaan rahan riittävyyttä joka hetki. Lisäksi pystytään ryhtymään ajoissa korjaaviin toimenpiteisiin, mikäli kassavirta näyttää negatiiviselta useamman kuukauden ajalla.

Tähän haasteeseen eli ajantasaiseen kassan seurantaan on tämän opinnäytetyön kehittämistehtävänä tehty työkalu, joka antaa kassan riittävyydestä ja maksuvalmiudesta selkeän kuvan työkalun käyttäjälle – edellyttäen, että työkalu pidetään ajan tasalla. Työkalu on ollut testauskäytössä koko opinnäytetyön teon ajan ja sinä aikana työkalun kehittäjälle eli opinnäytetyön tekijälle opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on avautunut käytännön taloustuntemukseksi. Työkalun tärkein anti on kassan seuranta, mutta laskelmasta saatavilla oman maatilan talouden tunnuslu-

vuilla pystytään tarkastelemaan oman maatilán taloudellista tilaa. Vertailemalla oman maatilán tunnuslukuja muihin vastaaviin maatalouden taloustietoihin, joita löytyy mm. Taloustohtorin sivuilta, voidaan arvioida oman tilán menestystä valtakunnan tasolla.

Työkalun kehittäminen oli haastavaa ja syvensi käytännön tasolla maatalouden talousopintoja. Jatkokehitystyönä työkaluun voisi lisätä verotuslaskelman, jossa verotusta voisi suunnitella tarkemmin ja kokeilla erilaisia verotusvaihtoehtoja. Lisäksi työkalun kehittäminen selainpohjaiseksi toisi siihen käyttäjäystävällisyyttä ja mahdollistaisi tuotteen kaupallistamisen, mutta siihen lienee vielä matkaa.

LÄHTEET

Alhola, K. & Lauslahti, S. 2005. Taloutta johtamista varten: esimiehille ja asiantuntijoille. Helsinki: Edita.

FADN Standard Results. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Hakupäivä 26.1.2010. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/eufadnstandard/taustatiedot>.

Eskola, A. & Mäntysaari, A. 2006. Menestys: kannattavuuden hallinnan perusteet. Helsingissä: Otava.

Heikkilä, J. & Niemi, J. K. 2008. Eläintautivahinkojen rahoitusvaihtoehdot: käytännöt, kannustimet ja kustannukset. Jokioinen: MTT, Taloustutkimus.

Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain. Taloustohtori. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Hakupäivä 6.8.2010. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/talous-tohtori/kannattavuuskirjanpito>.

Karhula, T. 2010. Maatalouden taloudellinen tila. Teoksessa Ahlsted, J. & Niemi, J. (toim.) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. Helsinki: MTT Taloustutkimus, 56-63.

Kasanen, E. 1996. Laskentatoimen ja rahoituksen perustiedot. Helsinki: KY-palvelu.

Kess, M. Avio-omistamisen koukerot. Hakupäivä 28.9.2011. <http://www.farmit.net/talous/lakiasiat/artikkelit/avio-omistamisen-koukerot>.

Kiinteistöjen Kauppahintatilasto 2009. Maanmittauslaitos. Hakupäivä 10.8.2010. http://www.maanmittauslaitos.fi/sites/default/files/kaup-pahintatilasto_2009.pdf.

Kinnunen, J., Leppiniemi, J., Martikainen, T. & Virtanen, K. 2000. Yrityksen taloushallinnon perusteet. Helsinki. KY-palvelu.

Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339.

Knuutila J. 2003. Palovaroitimet pelastavat. Maito ja Me. Navetan rakentaminen 5.3.2003. Hakupäivä 9.9.2011. <http://www.valio.fi/maitojame/rakentaminen03/palovar.htm>.

- Koiranen, M. 2000. Juuret ja siivet: perheyriksen sukupolvenvaihdos. Helsinki: Edita.
- Koski, T. 2008. Venture Cup koulutus. Hakupäivä 2.4.2011.
http://web.venturecup.fi/fileadmin/tapahtumamateriaalit/tapahtumat_2007_2008/20080305_01_Airo.pdf.
- Kuisma, A. & Kallio, J. 2009. Yrittäminen maatilalla. Helsinki: Opetushallitus.
- Kärenlampi, M., maitotilayritysneuvoja, ProAgria Oulu. Re: Tasearvoja. Sähköpostiviesti ai-no.piippo@piipontila.net 7.10.2011.
- Käyttökate ja käyttökate-% (EBITDA). Kauppalehti. 22.02.2011. Hakupäivä 30.8.2011.
<http://www.kauppalehti.fi/balance/tulkintaohjeet/index.jsp?oid=20110261719>.
- Laakso, T., Laitinen, E. K. & Vento, H. 2010. Uhkaava maksukyvyttömyys ja onnistunut yritys-saneeraus. Helsinki: Talentum.
- Laitinen, E. K. & Laitinen, T. 2004. Yrityksen rahoituskriisin ennustaminen. Helsinki: Talentum.
- Lannan käsittely ja käyttö maatiloilla. Soveltamisopas III. Maa- ja metsätalousministeriö, Kasvin-tuotannon tarkastuskeskus. 2005. Hakupäivä 5.6.2011.
http://www.evira.fi/attachments/elaimet_ja_terveys/sivutuote/sivutuote_lanta.pdf.
- Lehtonen, H. & Pyykkönen, P. 2005. Maatalouden rakennekehitysnäkymät vuoteen 2013. Helsin-ki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos.
- Leppiniemi, J. & Leppiniemi, R. 1996. Tilipäätöksen tulkinta. Porvoo. WSOY.
- Linjakumpu, T., Lapin osuuspankkien maa- ja metsätalousasiantuntija, luento Rokualla 13.1.2011.
- Maa- ja metsätalousministeriön asettamispäätös Maatalouden tulo- ja kannattavuustyöryhmästä MMM069:00/2007. Hakupäivä 6.8.2010.
http://www.hare.vn.fi/mHankePerusSelaus.asp?h_iID=13463&tVNo=1&sTyp=Selaus.
- Maa- ja metsätalouslyritysten taloustilasto 2007. Tilastokeskus. 2010. Hakupäivä 6.8.2010
http://www.stat.fi/til/mmtal/2007/mmtal_2007_2009-04-28_kat_005_fi.html.

Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 199/2009 Edita Prima Oy Helsinki. Hakupäivä 6.8.2010.

http://www.vtv.fi/files/1919/1992009_Maatalouden_kannattavuuden_laskenta_netti_1_.pdf.

Maatalouden kannattavuus. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Luonnonvarapuntari. Hakupäivä 6.8.2010.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/Luonnonvarapuntari/Yritt%E4jyys1/Maatalous/Kannattavuus>.

Maitokiintiö. Wikipedia. Hakupäivä 3.9.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Maitokiinti%C3%B6>.

Maitokiintiökauppa vapautui myös Keski- ja Pohjois-Suomessa. Maa- ja metsätalousministeriö. Tiedotteet 2.10.2009. Hakupäivä 3.9.2011.

http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/tiedotteet/091002_maitokiintiot.html.

Matilda-maataloustilastot. Maatilojen rakenne. Hakupäivä 6.8.2010.

<http://www.maatalousti-lastot.fi/tilasto/32>.

Neilimo, K. & Uusi-Rauva, E. 2005. Johdon laskentatoimi. 6. uud. p. Helsinki: Edita.

Nuutinen, J. Avioehto selkeyttää omistusta. Hakupäivä 28.9.2011.

http://www.far-mit.net/farmit/fi/05_talous/03_Lakiasiat/01_Artikkelit/04_Avioehto/index.jsp.

Ojala, J. 2010. Maatilan sukupolvenvaihdos. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Ollikainen, H. Veroilmoituksesta laskettavat tunnusluvut. ProAgria, Hakupäivä 2.10.2011.

<http://projekti.kpedu.fi/data/liitteet/00efeb02a5394cbfb44dd0c729672230.pdf>.

Omaisuuksien ositus avioeron johdosta. Suomen lakiopas. Hakupäivä 28.9.2011.

<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/ositus/>.

Pelastussuunnitelma maataloille. Turvallisuuden tietopankki. Hakupäivä 5.6.2011.

http://www.turvakanava.fi/menu_description.asp?oid=53&menu_id=53&menupath=165.53.

Pelastustoimen taskutilasto 2005-2009. Pelastusopiston julkaisu. D-sarja: Muut 2/2010. Hakupäivä 9.9.2011. <http://www.pelastustoimi.fi/tilastot/>.

Pellinen, J., Enroth, A. & Harmoinen, T. 2008. Kannattava maatilayritys. Vantaa. ProAgria Maaseutukeskusten liitto.

Perustietoa EU:n maatalouspolitiikan terveystarkastuksesta, 2008. Maa- ja metsätalousministeriö. Tiedotteet 20.11.2008. Hakupäivä 3.9.2011

http://www.mmm.fi/fi/index/ministerio/tiedotteet/081120_neuvosto_liite.html.

Rantala, O. 2010 Maksuvalmiuslaskelmat ja tunnusluvut. Hakupäivä 28.9.2011.

<http://www.smts.fi/jul2010/esite2010/068.pdf>.

Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H.T., Vesala, K. & Tuure, V-M. 2008. Muuttuva maaseutuyrittäjyys. –Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000-2006. MTT:n selityksiä 169. Helsinki. MTT Taloustutkimus.

Rikkonen, P., Harmoinen, T. & Teräväinen, H. 2008. Maatilayrityksen menestystekijät. Vantaa. ProAgria Maaseutukeskusten liitto.

Siikavuo, J. 2003. Pienyrityksen taloushallinto. Helsinki: Talentum Media Oy.

Siviilisäädyn muutokset 2009. Tilastokeskus. 2010. Hakupäivä 9.9.2011,

http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html.

Stenholm, P. 2003. Yrityksen sukupolvenvaihdos ja sen tukeminen. Helsinki: Edita.

Sukupolvenvaihdos maatilalla. Nordea 2009. Hakupäivä 31.5.2010.

<http://www.nordea.fi/Yritykset+ja+yhteis%C3%B6t/Rat-kaisuja+eri+toimialoille/Maa+ja+mets%C3%A4tilat/Sukupolvenvaihdos+maatilalla/1002792.html>.

Sukupolvenvaihdosopas 2009. Osuuspankki 2010. Hakupäivä 31.5.2010.

<https://www.op.fi/media/liitteet?cid=151045385&srcpl=3>.

Talouden mittarit. Agronet. Hakupäivä 26.1.2010.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/agronet/Tilanjohtaminen/Tulosten%20seuranta/Taloudelliset%20mittarit>.

Talouden suunnittelu. Agronet. Hakupäivä 30.8.2011.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/agronet/Tilanjohtaminen/Talouden%20suunnittelu>.

Taloushallinon ABC. Taloushallintoliitto. Hakupäivä 20.2.2010.

http://www.taloushallintoliitto.fi/tilitoimistot/kirjanpidon_abc/

Taloussanakirja. Hakupäivä 3.2.2011.

<http://www.taloussanommat.fi/porssi/sanakirja/termi/kassavirta/>

Taloustohtori. Hakupäivä 26.1.2010.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/turkistalous/taustatiedot/tunnusluvut>.

Tulosanalyysin tulkinta. ProAgria, 2010.

Tunnusluvut. Taloustohtori. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Hakupäivä 26.1.2020,

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/turkistalous/taustatiedot/tunnusluvut>.

Tuovinen, P. 2010. Maatilan talousanalyysi. KultaJyvä 4/2010.

Tuovinen, P. 2011. Sopimukset korvaamaan maitokiintiöt. KultaJyvä 2011.

Tyhtilä, M. Oulun Osuuspankki. Luento Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu, kevät 2010.

Työn suositeltavat enimmäismäärät maatalousyrittäjän hyvinvoinnin tukena tutkimus 1.4.2010 –

31.12.2011. Työtehoseura. Hakupäivä 28.9.2011. http://www.tts.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=926&Itemid=100274.

http://www.tts.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=926&Itemid=100274.

Vastuullinen yritystoiminta. Euroopan Komissio 2010. Hakupäivä 13.10.2011.

http://ec.europa.eu/youreurope/business/doing-business-responsibly/index_fi.htm.

Verohallinto, 1276/2007. Hakupäivä 20.2.2010. <http://www.vero.fi/fi->

[FI/Yritys_ ja_yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ ja_metsanomistaja/Veroilmoituksen_antaminen/Veroilmoituksen_antaminenmaatalousyritta%2810860%29](http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ ja_metsanomistaja/Veroilmoituksen_antaminen/Veroilmoituksen_antaminenmaatalousyritta%2810860%29).

Viitala J. 2011. Paloturvan uskotaan paranevan mautiloilla. Maaseudun Tulevaisuus 9.6.2011.

Hakupäivä 9.9.2011, http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/paauutiset/06/fi_FI/maatilapalo/.

Yhteenvedo maatalouden tulo- ja kannattavuustyöryhmän työstä, Helsinki. Maa- ja metsätalousministeriö. 2011. Hakupäivä 6.8.2010.

http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/muutjulkaisut/5yNfI3L44/2011_yhteenveto_tulo_ ja_kannattavuustyoryhma.pdf

Yrjölä, T. & Pyykkönen, P. 2008. Maatilojen pääomakanta ja rahoitusilanne vuonna 2007. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos.